

Språkets betydelse för integration och social delaktighet

En undersökning kring några SFI-deltagares tankar

Av Elena Omeiche
Linda Isaksson

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
VT 2013

Handledare: Hanna Wittrock

Abstract

Authors: Elena Omeiche & Linda Isaksson

Title: The importance of language for integration and social participation. A study based on a couple of SFI-students' thoughts

Supervisor: Hanna Wittrock

The purpose of the study was to capture a number of views on what impact language has on integration processes and social life. Since language is an important component of communication amongst people, it affects several aspects of everyday life such as occupation and social participation. To accomplish the aim eight people of foreign origin with experience of studying the language education program SFI (Swedish For Immigrants) were interviewed, thus qualitative method was used. The interviews took place in a municipality in South of Sweden. To achieve a holistic perspective on the main issues in the study, spotlight was directed upon the participants own experience and opinions. Based upon the data collected theoretical frameworks were chosen. The primary empirical material was later analyzed through coding and categorized in the study analysis, and part in themes found particularly relevant. Conclusions made were that language is important for integration and concerns many aspects of importance, such as sense of meaningfulness and personal prerequisites – which in turn consociates with interaction between people. Moreover a significant deduction was that the complexity of chosen topics must embrace a mutual responsibility, which implicates involvement on both individual and societal level.

Key words: Language, integration, SFI (Swedish For Immigrants), social participation, meaningfulness

Nyckelord: Språk, integration, SFI (Svenska För Invandrare), social delaktighet, meningsfullhet

Förord

Vårt val av ämne grundar sig i bådars skilda personliga erfarenheter. Vi har båda befunnit oss i miljöer där vi inte kunnat tala det dominerande språket. Erfarenheterna har hjälpt oss mycket i arbetet med uppsatsen och kommer även vara något vi tar med oss i vårt framtida yrke som socionomer. Men främst har vi lärt oss oerhört mycket genom att prata med våra intervjupersoner och vi vill därför rikta ett stort tack till dem alla för att ha ställt upp och delat med sig av sina upplevelser. Vi vill dessutom tacka vår handledare Hanna Wittrock för råd och motivation under arbetets gång.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
1.3 Begreppsdefinitioner	6
2. Bakgrund	8
2.1 Vad är SFI?.....	8
2.2 SFI ur ett historiskt perspektiv	9
2.3 Kort historik om integrationspolitik i Sverige och arbetsmarknaden	9
3. Tidigare forskning	11
4. Teori	13
4.1 Teorival	13
5. Metod	16
5.1 Metodval.....	16
5.2 Urval.....	17
5.3 Tillvägagångssätt.....	18
5.4 Avgränsning	20
5.5 Analys av data	20
5.6 Reliabilitet och validitet	22
5.7 Etiska överväganden	22
5.8 Arbetsfördelning.....	24
6. Resultat och Analys.....	24
6.1 Att kunna svenska språket.....	25
6.2 Att vara “svensk” är praktiskt	27
6.3 Motivation	28
6.4 SFI – förmedlare till vad?.....	31
6.5 Social delaktighet och konstruktioner av “vi och dom”	35
7. Avslutande diskussion.....	39
8. Referenser.....	43
8. Bilagor	48
8.1 Bilaga 1: Informationsbrev, original	48
8.2 Bilaga 2: Informationsbrev, reviderat exemplar	49
8.3 Bilaga 3: Intervjufrågor	50

1. Inledning

Att bosätta sig i ett främmande land, oavsett om det görs frivilligt eller ej, innebär ofta en stor förändring för individens levnadsvillkor. I dagens mångkulturella Sverige förekommer intensiv debatt om integration och om vem/vilka som bör ta ansvaret för detta. Att lära sig ett nytt språk kan också det vara en mycket omfattande process, där känslomässiga aspekter är viktigt att ta hänsyn till. Språk är en oerhört stor del av mänsklig kommunikation (Sjögren, 2004) och vi menar därför att det även är en omfattande del av socialt arbete, som idag kräver en bredare mångkulturell förståelse, samt kunskaper om vilka förutsättningar människor som inte har svenska som modersmål bemöts av. Dessutom har nyanlända svårare än övriga befolkningen att etablera sig på arbetsmarknaden (*Rapport Integration 2005, 2006*). Bristfälliga språkkunskaper anges ofta som orsak till att utrikesfödda har sämre förutsättningar till att få arbete (ibid), vilket vi menar innebär att språk blir viktigt för att motverka arbetslöshet – som i sin tur är ett socialt problem. Utgångspunkten i uppsatsen är därför språk och integration, med SFI (Svenska För Invandrare) som exempel, där både språkinläring och möte med det nya samhället anges som mål (SKOLFS 2012:13). Ovanstående behandlas ur ett bredare perspektiv i den meningen att språk och integration i detta arbete omfattar aspekter såsom utrikesföddas identitet, känsla av meningsfullhet samt flexibilitet och frihet i vardagen. Eftersom integration också har en praktisk aspekt som innefattar det vardagliga livet, berörs även möjligheter på arbetsmarknaden, där språkliga färdigheter ses som en viktig komponent. Med detta i åtanke anser vi att ämnet är högst väsentligt att uppmärksamma och analysera, då en viktig byggsten i integrationsprocesser även är interaktionen människor emellan. Uppsatsen utgår ifrån grundtanken att språklig kommunikation har stor betydelse för integration och social delaktighet. Målet är inte att göra en utvärdering av SFI som undervisningsform, men det anses dock relevant att framhäva utbildningen som en aktör som erbjuder verktyg nödvändiga för integrationsprocesser och språkliga kommunikationsmöjligheter.

1.1 Problemformulering

Fokus i uppsatsen ligger på hur språk kan påverka människors sociala liv, med SFI (Svenska För Invandrare) som utgångspunkt. Skolformen har funnits sedan 1965 och många gånger varit föremål för diskussion och kritik (Carlsson, 2003), exempelvis på grund av höga kostnader och bristfällig kvalitet i undervisningen (Gougoulakis, 2009). Språk kan sägas

utgöra en viktig byggsten för gemenskap och socialt samspel, att känna sig delaktig i ett samhälle. Exempelvis är språklig förståelse viktig för att rättssäkerhet skall kunna tillämpas (vilket indikeras i kursplanen SKOLFS 2012:13, Rosén & Bagga-Gupta, 2013) – att veta om sina rättigheter är av stor betydelse för att kunna göra sin röst hörd och säga ifrån när något inte går rätt till. Hedman & Eklund (1998) tar upp vikten av informationsfrihet i ett demokratiskt samhälle och menar att språket kan vara ett hinder för att informationen ska nå fram och att detta kan i sin tur bidra till att det skapas andra institutionella barriärer mellan olika grupper i samhället. Även möjligheten att påverka opinionsbildningen i samhället kan hindras. Att ha ett socialt nätverk är viktigt och ett gemensamt språk underlättar rörligheten över olika etniska gränser (ibid). Samma tankegångar tas upp av Borevi (2002) med hänvisning till SOU 1996:55 där det påstås att “[...]ett gemensamt språk är en förutsättning för att hålla ihop den mångkulturella nationen och skapa bryggor mellan olika befolkningsgrupper” (Borevi, 2002, s. 119).

För många människor utgör arbetsplatsen – utöver att vara en källa till försörjning – en viktig social plattform, då en stor del av vardagen vanligen tillbringas där. Många arbetsannonser innehåller krav på språkkunskaper. Hedman & Eklund (1998) hänvisar till en undersökning som gjorts av Svenska Arbetsgivareföreningen och menar att det har blivit allt viktigare att behärska svenska språket i dagens Sverige och att dåliga kunskaper i detsamma bidrar till högre arbetslöshet bland personer med invandrarbakgrund. Eventuella förklaringar till varför människor som immigrerar kan ha svårigheter på arbetsmarknaden ges i *Rapport Integration 2005* (Integrationsverket, 2006). Eftersom arbete överlag fås genom kontakter, kan vägen till anställningsintervju bli längre. Därtill hör att den som inte tidigare haft arbete i landet, inte har några referenser från svenska arbetsplatser att uppvisa vid en anställningsintervju (ibid). Därav föreligger många faktorer kopplade till språk som kan bidra till både praktiska möjligheter på arbetsmarknaden, och känslomässiga aspekter av delaktighet och tillhörighet.

Det kan dock inte förutsättas att bara språket i sig utgör ett hinder – kanske har en redan ett socialt nätverk i landet och är inte i lika stort behov av språklig tillgång till sin omgivning, som den som anländer ensam. Men vi menar att självständighet riskeras att gå förlorad, då det kan bli problematiskt om någon annan hela tiden behöver översätta. Därmed anser vi att det inte kan förnekas att språkkunskaper öppnar möjligheter på lång sikt. Språk, nätverk och sociala kontakter mellan människor betraktas i Borevis mening (2002) som en viktig världspolitisk resurs. Behovet av sociala kontakter är svårare att tillgodose för en nyanländ

person, då en vanlig konsekvens av migration är att sociala sammanhang går förlorade (Spännar, 2001), vilket också kan ge svårigheter på lång sikt. Därmed ses praktiska förutsättningar som tätt sammanlänkade med social delaktighet. Ett funktionellt språk anses vara en viktig del av det som bidrar till känsla av gemenskap och meningsfullhet, då språklig kommunikation underlättar interaktionen människor emellan. Eftersom SFI är en av de aktörer som bidrar till att skapa förutsättningar för detta, men samtidigt bemötts av omfattande kritik, anser vi att den teoretiska relevansen motiveras.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att lyfta fram ett antal aspekter av språkets betydelse för integration.

Våra två huvudsakliga frågeställningar utifrån detta är:

- Vilken betydelse har det svenska språket för upplevelsen av meningsfullhet och gemenskap för människor som bosätter sig i ett nytt land?
- Vilken betydelse har språket på ett praktiskt plan för möjligheten till en funktionell vardag, till exempel avseende försörjning?

En tredje underordnad men ändå betydelsefull frågeställning är:

- I vilken utsträckning bidrar SFI till att främja integrationsmöjligheter?

1.3 Begreppsdefinitioner

SFI: Svenska För Invandrare, en frivillig skolform som skall ge grundläggande kunskaper i det svenska språket (SKOLFS 2012:13).

Social delaktighet: Jacobson Petersson (2008) menar att social delaktighet är ett svårfångat begrepp, men som således syftar till att beskriva en känsla av att vara en del av något – utifrån egna och andras perspektiv.

Integration: Hedman & Eklund (1998) sammanfattar integrationsbegreppet med hänvisning till flera författare, som en komplex process som sker på flera nivåer. Bland annat framkommer uppfattningen att en person kan anses integrerad i vissa fall, men inte alla (ibid,

genom Diaz, 1993) samt att "invandraren" är delaktig i samhället samtidigt som individen behåller sin etniska identitet (ibid, genom Widgren, 1982). Vi tolkar utifrån detta att begreppet integration handlar om delaktighet, men också att det berör många aspekter på både individ- och samhällsnivå.

"Invandrare": Nationalencyklopedin (2013) beskriver detta begrepp som "[...]person som flyttar från ett land till ett annat för att bosätta sig där en längre tid, enligt folkbokföringen i Sverige minst ett år." Vi har valt att sätta citationstecken kring ordet "invandrare", då vi menar att det har fått en negativ, missvisande klang och vill markera att vi endast syftar på ovanstående definition när vi använder begreppet. Varför vi trots allt bestämt oss för att använda ordet, beror på att vi inte heller funnit någon lämplig motsvarighet som samtidigt skulle vara lättförståelig för våra intervjupersoner. Tilläggas bör att vi av samma sistnämnda anledning även har valt att skriva "svenskar" inom citationstecken. Dessutom menar vi att det inte är oproblemiskt att dela in människor i kategorier och avgöra vem eller vilka som "ingår" i dessa.

Kultur: Beroende på kontext, uppfyller begreppet kultur olika funktion (Wittrock, 2011). Med andra ord tolkas det olika beroende på vem som använder det. I Nationalencyklopedin (2013) ses ordet kultur som ett resultat av tankesätt, agerande och samhälleliga omständigheter hos en befolkning. I uppsatsen betraktas bland annat normer, språk och historia som viktiga komponenter i kulturbegreppet.

Mångkultur: Begreppet definieras av Wittrock (2011) som "[...]mångfald av både etnisk och kulturell karaktär." Borevi menar (2002) att i ett mångkulturellt land betraktas aspekter som etnicitet och religion som en del av samhället och inte något som bara berör den enskilda individen. Detta innebär att ett mångkulturellt tankesätt inverkar på politiska beslut och det offentliga livet.

Identitet: Syftar till att beskriva en individs upplevelse av att kunna vara sig själv, oavsett i vilket sammanhang denne befinner sig. (Wellros, 1998) Författaren menar vidare att identiteten skapas i det dagliga mötet med andra människor och speglas i hur andra betraktar en. (ibid).

Interkulturell: Nationalencyklopedin (2013) skriver att “interkulturell[...] avser processer där människor med olika språk och kulturer kommunicerar och interagerar med varandra.” Därmed handlar begreppet om ömsesidig kommunikation, ett utbyte människor emellan.

2. Bakgrund

I uppsatsens andra kapitel görs en orientering kring valda ämnen. Här ges en översiktlig genomgång av SFI – som nuvarande skolform och kortfattad relaterad historik. Därefter följer en historisk bakgrund till integrationspolitik och därtill kopplad arbetsmarknad.

2.1 Vad är SFI?

SFI står för Svenska För Invandrare (Carlsson, 2003) och är en frivillig skolform (Skollagen 2010:800). SFI samverkar med flertalet sociala myndigheter såsom Socialtjänst och Arbetsförmedlingen (Carlsson, 2003). Undervisningsformen är organiserad under Skollagen (2010:800) och skall bland annat ge eleven möjlighet ”[...]att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling.” (Kap 20§2) I den reviderade kursplanen för undervisningen (SKOLFS 2012:13) framhävs vikten av att utbildningen skall utgå ifrån individuella behov. Där kan bland annat läsas att:

Utbildningen i svenska för invandrare är en kvalificerad språkutbildning som syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket. [...]Utbildningen ska ge språkliga redskap för kommunikation och aktivt deltagande i vardags-, samhälls- och arbetsliv. Utbildningen syftar också till att ge vuxna invandrare som saknar grundläggande läs- och skrivfärdigheter möjlighet att förvärva sådana färdigheter. [...]Utbildningen ska rikta sig till personer som har olika erfarenheter, livssituation, kunskaper och studiemål. Utbildningen ska planeras och utformas tillsammans med eleven och anpassas till elevens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål. (ibid)

Vidare skall den studerande ”[...]också utveckla sin interkulturella kompetens genom att reflektera över egna kulturella erfarenheter och jämföra dem med företeelser i vardags-, samhälls- och arbetsliv i Sverige” (ibid).

2.2 SFI ur ett historiskt perspektiv

Marie Carlsson (2003) menar att det kan ses en tydlig förändring från det optimistiska 1960-talet då undervisningen började bedrivas – från en tid när det inte var någon vidare svårighet att få arbete som nyanländ, till en annan då ”invandraren” speglas som någon i behov av hjälp från sociala skyddsnet. I en artikel av Jenny Rosén och Sangeeta Bagga-Gupta (2013) analyseras kursplaner som legat till grund för SFI-undervisning. De menar att dokumenten för lärandemål också är en avspeglning av politiken. Första kursplanen kom ut 1971 och riktade sig då enligt författarnas analys främst till “arbetare” med fokus på anpassning. Tio år senare formulerades den nya versionen ur ett rättighetsperspektiv, där individen skulle få stöd och hjälp, men också vara medveten om sina skyldigheter. Under 1990-talet fick SFI kritik, vilket resulterade i skärpta krav på språkkunskaper och insikter i “svenska” normer (ibid). I den nuvarande kursplanen (SKOLFS 2012:13) framgår tydligt att tillgång till det svenska språket ses som en viktig del i möjligheten till delaktighet och integration. Bland annat uttrycks att utbildningen ska ge verktyg för språklig kommunikation och möjlighet till att vara en aktiv deltagare i samhällslivet (ibid). Ett nutida exempel på försök att knyta utbildningen närmare arbetslivet är *Sfx* (Svenska för yrkesutbildade i Stockholms län), vars syfte är att ta vara på tidigare yrkeserfarenheter (Sfx, 2013). Marie Carlsson (2003) menar dock att det byggts upp en institutionalisering runt “invandraren” vilket har bidragit till individer anses tillhöra vissa yrkesgrupper. Författaren anser således att en konstruerad bild av “invandraren” har vuxit fram, vilken påverkar institutioner liksom människor. Vidare hävdar hon att “dagens” SFI-utbildningar (dock skrivet för tio år sedan) i visst avseende bidrar till samma process. SFI är således mycket komplext – trots tätt samarbete med olika myndigheter, frekvent förändringsarbete och en utförlig kursplan (SKOLFS 2012:13), finns ända in på 2000-talet en omfattande problematik kring skolformen. I Vetenskapsrådets rapport (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), 2012) framhävs dock att forskning kring andraspråksinläring på senare år – det vill säga 2000-tal eller aningen tidigare – ökat kunskaper om hur språk och sociala sammanhang ömsesidigt påverkar varandra.

2.3 Kort historik om integrationspolitik i Sverige och arbetsmarknaden

För att vidga förståelsen anses det relevant att visa på hur invandrapolitiken har utvecklats i Sverige över tid. Den svenska offentliga diskursen kring välfärdsstatens förhållningssätt till “invandrare” har varierat mycket under de sista decennierna (Borevi, 2002). Före och under andra världskriget präglades politiken av restriktivitet som berörde ekonomiska samt

rasbiologiska aspekter. Situationen ändrades efter krigets slut och eftersom Sverige hade en (officiellt) neutral position gentemot kriget ledde detta till att människor invandrade till Sverige framförallt från de nordiska länderna och Baltikum, men även en del från övriga Europa (ibid). Under mellankrigstiden startades på regeringens initiativ en aktiv rekrytering av arbetskraftinvandring och politiken genomsyrades av en positiv inställning till invandring överlag. Dock fanns det en allmän uppfattning om att "invandrarna" för eller senare skulle återvända till sina hemländer – de sågs mer som tillfälliga besökare än blivande samhällsmedlemmar (ibid). Enligt Borevi (2002) har invandringen varit beroende av den ekonomiska konjunkturen i landet från andra världskriget fram till 1970-talets slut, samt större under de perioderna med stor efterfrågan på arbetskraft. Situationen på arbetsmarknaden för personer med invandrarbakgrund var gynnsam på 1960- och 70-talet, men på 1980-talet var arbetslöshet trots högkonjunkturen större bland "invandrare" än hos övriga befolkningen. Klyftorna vidgades än mer under lågkonjunkturen på 1990-talet, i samband med att antalet flyktingar ökade under inbördeskriget i forna Jugoslavien (ibid).

Hanna Wittrock lyfter i sin avhandling *Säg inte mötesplats! Teater och integration i ord och handling* (2011) en paradox som hon liksom Karin Borevi (2002) menar genomsyrat den svenska integrationspolitiken. På 1960-talet sågs "invandrare" både som en del av den generella välfärdspolitik som förs i Sverige och som en specifik målgrupp – varav det sistnämnda tio-tjugo år senare bemöttes av stark kritik. Vidare menas att målsättningar med politiken under flera decennier varit att assimilera (det vill säga att den egna identiteten och kulturen överges för att ge plats åt den "svenska") människor i det svenska samhället, vilket tagit sig olika uttryck över tid (ibid, Wittrock, 2011). 1975 lade dåvarande riksdag fram en integrationspolitisk proposition (1975:26) med honnörsorden jämlikhet, valfrihet och samverkan. *Jämlikhetsmålet* skulle syfta till att de som invandrat skulle ges lika "möjligheter, rättigheter och skyldigheter" som övriga befolkningen. I *valfrihetsmålet* låg fokus på att så kallade språkliga minoriteter skulle få bestämma i vilken mån den "ursprungliga kulturella identiteten" skulle behållas. *Samverkansmålet* berörde integration mellan "invandrare" och övriga befolkningen, på basis av "ömsesidig tolerans och solidaritet" (ibid). Propositionen nämns av flertalet forskare som en central del i den efterföljande politiken, men uppfattningarna går isär huruvida målen bidragit till faktisk förändring (se t.ex. Torpsten 2006, Aytar 2007, Borevi 2002). Uppmärksamheten på social jämlikhet mellan "invandrare" och "svenskar" kom att präglade politiken alltmer och åtgärder mot etnisk diskriminering fastställdes enligt Daun et. al. (1994) även i och med propositionen 1975:26. Ett år senare

implementerades exempelvis en rösträttsreform (prop. 1975/76:23) vilken gav utrikesfödda viss rösträtt (Daun et. al. 1994). Laglig rätt uttalas tydligt även vidare i Regeringens proposition 1989/90 där det betonades att utländska medborgare bosatta i Sverige ska ha lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter som alla andra medborgare i landet. Under 1980-talet lades vikt vid försiktighet i användningen av olika begrepp inom den offentliga politiken (Borevi, 2002), vilket kan ses som en konsekvens av kritiken. Under 1990-talet framkom ett försök att ta bort uttrycket "invandrare" inom den offentliga politiken och ord som "mångkultur" byttes ut mot "mångfald" då det ansågs att tidigare begrepp var utpekande. Invandrarpolitik blev till integrationspolitik (ibid). En "vidgad svenskhet" skulle anammas, det vill säga att fler människor skulle benämnas som "svenskar" och innebörden i detta skulle ses ur ett bredare perspektiv (Wittrock, 2011). Mångkultur och ömsesidig respekt mellan olika "grupper" skulle främjas.

3. Tidigare forskning

I uppsatsens tredje kapitel redogörs för tidigare forskning kring de ämnen som uppsatsen berör – exempelvis invandring, arbetsmarknad, diskriminering, SFI och språkets betydelse för utrikesföddas förutsättningar. Med en ambition att även redogöra för historisk bakgrund med anknytning till samhällsliga förutsättningar, har vi också letat efter litteratur på ämnet integration.

Karin Borevi (2002) skriver om förändringar i svensk "invandrarpolitik" från 1960-talet och framåt, med koppling till bland annat integration och språkundervisning. Författarens avhandling syftar till att studera statens funktion i ett det mångkulturella samhället. Hon tar upp vikten av att alla medborgare ska få ta del av vissa grundläggande resurser som anses vara viktiga i det samhället där de bor. Detta i syfte att uppfylla välfärdstatens jämlikhetsmål och ambition att främja integrationen i respektive land. Viktiga integrationsfrämjande resurser där staten anses ha ett viktigt ansvar är, enligt författaren, invandrarpolitiken, folkrörelsepolitiken, skolpolitiken och bostadspolitikerna.

Socialt medborgarskap och social delaktighet. Lokala upplevelser bland unga kvinnor och män med utländsk bakgrund (Jacobsson Petterson, 2008) är en rapport som lyfter vikten av social tillhörighet med anknytning till etnisk diskriminering. Författaren lägger fokus på det vardagliga livet och hur omgivande förutsättningar påverkar detta. Slutsatser som dras är

bland annat att intervjupersonerna i undersökningen är engagerade samhällsmedlemmar som vill känna delaktighet i sin omgivning, men som ibland hindras på grund av diskriminering. Ett resultat av denna diskriminering och bristande känsla av social delaktighet är enligt Jacobsson Petersson (ibid) att dessa individer söker sig till umgänge med andra utrikesfödda.

I ämnet integration står även att finna exempelvis *Rapport Integration 2005* (Integrationsverket, 2006) där utförlig statistik över invandring och arbetsmarknad redovisas, eftersom dessa aspekter anses viktiga för att möjliggöra integration. Där tas även upp att nyanlända överlag har större svårigheter att etableras på arbetsmarknaden än övriga befolkningen. Vad gäller utrikesfödda med akademisk utbildning är den första tiden i Sverige av stor vikt (ibid). De som börjar förvärvsarbete under en lågavlönad anställning har också större risk att stanna kvar i sådana arbeten, vilket i synnerhet gäller kvinnor. Enligt samma rapport får de flesta arbete genom kontakter. För den som inte har ett nätverk av vänner, grannar eller släktingar sedan tidigare kan således vägen till ett utvecklande, trivsamt arbete bli längre. Dessutom medför förstås faktumet att den som inte tidigare haft arbete i Sverige, inte har några referenser att uppvisa vid en anställningsintervju (ibid).

Även i den nuvarande kursplanen för SFI (SKOLFS 2012:13) relateras återkommande till arbetsmarknaden. Rosén och Bagga-Gupta (2013) har analyserat kursplaner inom SFI genom tiderna, samt marknadsföring som använts för att få kursdeltagare. De hävdar att vad som står i kursplanerna påverkats av politiska beslut, vilket i sin tur påverkar hur "invandrare" har betraktats och betraktas idag. Under uppstarten av SFI på 1960-talet sågs "invandrare" som kompetenta arbetare. Dock förelåg en allmän uppfattning om att många skulle återvända till sina hemländer efter några år i Sverige. Med tiden utvecklades konstruktioner av "invandrare" som individer i behov av hjälp och stöd, vilket bland annat inverkat på möjligheter på arbetsmarknaden (ibid).

Flerspråkighet – en forskningsöversikt (Hyltenstam, Axelsson, & Lindberg, red., 2012) är en omfattande rapport som berör många aspekter av språk. I den första delen ses flerspråkighet som en samhällsfråga och det tas upp undervisningsmöjligheter i Sverige gällande andraspråksundervisning. Det framkommer också att Sverige avviker i jämförelse med andra länder när det gäller språk- och kulturkrav i den mening att inga av dessa är en förutsättning för de som ska ansöka om medborgarskap. Komplexiteten i att lära sig ett andra språk och vilka aktörer som berör möjligheter till detta tas upp i andra delen av rapporten (ibid).

Individuella aspekter som framställs som viktiga för inläringen av ett nytt språk hos vuxna är bland annat bakgrund, ankomstålder, socioekonomisk position, utbildningsnivå och motivation. Den tredje delen av rapporten behandlar forskning kring andraspråksutveckling och inläring. Detta har dock inte använts i denna uppsats då fokus här inte ligger på individuell inlärningsförmåga. I sista delen av rapporten behandlas perspektiv på svenska som andraspråk för vuxna "invandrare". Kapitlet har varit till hjälp för uppsatsen i den mening att relevanta aspekter såsom att inläringen sker i samband med individens socialisation i det nya samhället behandlas på ett utförligt sätt. Även betydelsen av delaktighet och vad som bidrar till att "invandrare" har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden framkommer här (ibid).

Eftersom SFI som undervisningsform genomgått omfattande förändring (Carlsson, 2003), har vi lagt stor vikt vid att finna relativt nya kunskapskällor. Marie Carlsson har under många år undervisat i SFI och har i sin avhandling *Svenska för invandrare – brygga eller gräns* (ibid) analyserat ett antal läroböcker i ämnet som använts genom tiderna, samt intervjuat elever och lärare på området. Hon menar att det inom skolformen ligger ett underförstått tanke sätt, vilket påverkar uppfattningar om deltagarna. Exempelvis drar SFI-lärare paralleller till sina barn när de pratar om deltagare, vilket Carlsson (ibid) hävdar bidrar till en bild av "invandrare" som mindre kompetenta och som en "grupp" i behov av särskilt stöd. Att dessutom se "invandrare" som en homogen grupp menar hon är problematiskt, då detta kan göra att människor konstrueras på ett sätt som inte överensstämmer med uppfattningar om den egna identiteten (ibid).

4. Teori

Det fjärde kapitlet behandlar teoretiska utgångspunkter, nämligen Aaron Antonovskys förklaringsmodell *KASAM (Känsla av Sammanhang)* (1991). Därefter relateras teorin till uppsatsens syfte och frågeställningar.

4.1 Teorival

Den teori som används i uppsatsen är Aaron Antonovskys teori om *KASAM - Känsla Av Sammanhang* (1991). Denna förklaringsmodell växte fram för att skapa förståelse kring hur vissa människor som varit med om mycket dramatiska och livsomvälvande händelser, trots allt bevarat en god psykisk hälsa. Urvalsgrupp i hans undersökningar var människor som suttit i koncentrationsläger, där ca en tredjedel av respondenternas hälsotillstånd bedömts som bra i

både fysisk och psykisk mening. Antonovsky (ibid) utgick därför utifrån salutogent synsätt, det vill säga att han valde att undersöka de aspekter hos individen som främjar hälsa.

Förklaringsmodellen bygger på ledorden *begriplighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet* (ibid). *Begriplighet* syftar till att beskriva huruvida människor ser upplevelser av omvärlden i termer av struktur snarare än kaos. En hög känsla av begriplighet utgör sedan en trygg bas i form av förutsägbarhet, eller en grund för att kunna möta det som inte är möjligt att förutspå. Denna komponent är enligt Antonovsky viktigt hos individen då den tar sig uttryck genom att personen visar stort engagemang i sitt sökande efter förståelse och resurser. Därmed kan eventuella tragiska händelser och svårigheter som uppstår vara lättare att bemöta, i och med att en människa med hög begriplighet besitter förmåga att söka förklaringar till det oförklarliga. *Hanterbarhet* däremot handlar om huruvida en individ uppfattar sig ha möjlighet att dra nytta av sina förutsättningar och att kunna bemöta omgivningens krav (ibid). Således gör en övervägande känsla av hanterbarhet att det blir lättare att möta (oväntade) svårigheter i livet och att risken för att hamna i en offerroll minskar. Sorgebearbetning vid olyckliga händelser underlättas genom att ha en hög känsla av hanterbarhet. Slutligen berör beståndsdelen *meningsfullhet* grad av motivation – ett känslomässigt engagemang vad gäller förändringar. Vidare innebär en hög känsla av meningsfullhet att när motgångar uppstår, ser individen dem snarare som utmaningar och kan därmed komma lättare igenom svårigheterna.

Teorins tre byggstenar relateras av Antonovsky (ibid) till varandra. Höga värden av dessa tillsammans motsvarar ett högt KASAM-värde, vilket innebär att individen mår bra och ser en mening i sitt sammanhang. Författaren menar att begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet alltid samverkar med varandra. En person som har en hög känsla av begriplighet men låg hanterbarhet, söker enligt Antonovsky efter förändring. På vilket sätt förändringen sker påverkas av till vilken grad känslan av meningsfullhet upplevs. Den som känner sig motiverad och ser mening i vad som händer, har alltså bättre förutsättningar att arbeta för förändring. Om så inte är fallet, minskar chanserna att sporras till ändring. Med andra ord är upplevelser av meningsfullhet den viktigaste beståndsdelen i teorin, eftersom det innebär att individen känner engagemang vilket i sin tur gör att de två andra komponenterna blir mer långvariga.

I uppsatsen har vi alltså valt att pröva förklaringsmodellen i ett annat sammanhang än den är avsedd till, då vi menar att teorivalet är relevant. I enlighet med KASAM hanterar individer med hög känsla av meningsfullhet förändringar och svårigheter som kan uppstå i samband med olika förändringar i individens liv, på ett bättre sätt. En av uppsatsens frågeställningar tar upp meningsfullhet och gemenskap med koppling till individer som kommit från ett annat land och bosatt sig i Sverige. Meningsfullhet är viktigt i den mening att den kan underlätta integrationsprocessen och även öka motivationen för språkinläring. I enlighet med Antonovskys teori kan det sägas att förändringar som uppstår i den enskildes liv i samband med integrationsprocessen, kan underlättas om känslan av meningsfullhet är hög. En annan frågeställning fokuserar på hur språklig förståelse kan bidra till en funktionell vardag, där begriplighet och hanterbarhet kan sägas vara av stor vikt. Detta eftersom möjligheter att hantera givna omständigheter är en förutsättning för begriplighet (ibid). På samma sätt kan resoneras kring SFIs roll i integrationsprocesser, uppsatsens tredje och sista frågeställning, där denna aktör kan öka både språklig och samhällelig förståelse. Faktorer som i KASAM-teorin betraktas som viktiga för att uppnå en hög grad av *Känsla Av Sammanhang* menar vi är centrala för en främjande integrationsprocess. KASAM-teorin utgår ifrån individuella känslor och upplevelser, vilka dock också påverkas av psykosocial miljö. Med andra ord handlar den om hur individer påverkas av omgivande stimuli och faktorer som påverkar deras möjligheter i mötet med människor, där vikten av tidigare erfarenheter betonas (ibid). Därför används den här även för att ge eventuella förklaringar till hur människor tar till sig språk med koppling till hur de bemöts av sin omgivning, samt vilka konsekvenser detta kan ge. Dessutom anser vi att dessa aspekter kan ge verktyg för att möta nya samhällliga förutsättningar.

En fördel med Antonovskys KASAM-teori (1991) är att den lyfter hur olika behov samspelar med varandra. Människan är komplex vilket innebär att det finns många olika sätt att förklara varför en person agerar som den gör – ett alternativ är att titta på vad som kan bidra till *känsla av sammanhang*. Teorin är inte konkret kopplad till språk, men uppsatsens syfte är inte heller att utförligt beskriva hur språkinläring går till. Snarare är vi intresserade av hur individer förhåller sig till att befinna sig i nya samhällliga och språkliga sammanhang, vilket gör Antonovskys förklaringsmodell (ibid) lämplig. En nackdel med teorin menar vi är att den lägger alltför mycket vikt vid individens livserfarenheter, det vill säga att dennes förutsättningar ses som ett resultat av tidigare upplevelser. Detta menar vi kan vara ett för snävt perspektiv, då det inte lämnas vidare utrymme för förändringar. I uppsatsen är integration ett av de centrala ämnena. Integration är enligt vår mening en ömsesidig process,

där ansvar ligger på både individ- och samhällsnivå. Vi anser därför att denna process i mångt och mycket handlar om förändring. Som vi förstår Antonovskys teori, har människor olika förutsättningar beroende på om de har ett högt eller lågt KASAM-värde. Därmed kan integration utifrån teorin vara möjlig för de individer som redan har en hög känsla av sammanhang, medan de med en lägre känsla av sammanhang inte har samma möjligheter.

5. Metod

Kapitel fem utgör uppsatsens metoddel, vilket innebär en skildring av dess olika steg och förklaringar till hur och varför valda tillvägagångssätt gjorts.

5.1 Metodval

Denna undersökning har kvalitativ inriktning, med semistrukturerade intervjuer som instrument (Bryman, 2011). Detta eftersom fokus ligger på språkets betydelse för människors sociala liv – att göra intervjuer bedöms vara den lämpligaste metoden för att återge intervjupersonernas tankar och upplevelser. Även då undersökningen inte vilar på någon hypotes, lämpar sig kvalitativ metod väl. Metoden syftar till att spegla olika synsätt, lyfta fram värderingar och personliga åsikter (Eriksson-Zetterquist, Ahrne & Svensson, 2011). I likhet med tendenser som dominerar i andra kvalitativa studier (Aspers, 2007), bedömer vi det lämpligt att använda oss av teorin med *induktiv* utgångspunkt. Detta innebär att vårt teorival snarare ger oss vägledning än bestämma vad vi ska undersöka (ibid). Induktivt tillvägagångssätt bygger med andra ord på att det som framkommit ur materialet, kan belysas och styrkas med hjälp av teori (Bryman, 2011). Dock är vi medvetna om att det inte är möjligt att vara helt induktiv – i och med att vi arbetat växelvis med insamling av data och andra byggstenar i uppsatsen, har vi i ett visst skede trots allt behövt välja teori. Aspers (2007) menar att “forskaren” växelvis arbetar med teori och empiri. I studier med kvalitativ metod som utgångspunkt, används teori för att belysa forskningsproblem (Bryman, 2011). De teorier som applicerats på empirin kan därför ha bidragit till bredare tolkningar än vad som tänkts i ett tidigt skede av uppsatsskrivandet, då intervjufrågorna formulerades. Intervjuerna är uppsatsens *primärmaterial*, det vill säga underlaget som respondenterna ger efter frågor av författarna. Parallellt består empirin i uppsatsen av *sekundärmaterial*. Dessa är bland annat rapporter inom området samt olika vetenskapligt material som redan finns skrivet (Aspers, 2007).

En fördel med semistrukturerade intervjuer är att de ger utrymme för djupare diskussioner där intervjupersonen får möjlighet att tolka frågan och tydliggöra sin mening (May, 2001). Dessutom ges möjlighet att åskådliggöra relevanta aspekter som inte nödvändigtvis lades märke till från början. Ytterligare en fördel är att kvalitativa intervjuer ger utrymme för mer flexibilitet, vilket innebär att frågorna kan anpassas efter intervjupersonernas svar – beroende på de svar som ges och som kan bidra med relevant information för undersökningens syfte (Bryman, 2011). En grundläggande tanke med kvalitativa studier är att en teori kan växa fram utifrån de svar en får (ibid), det vill säga att det finns ”En induktiv syn på förhållandet mellan teori och praktik” (ibid, s. 340). En nackdel med metoden är låg generaliserbarhet – det går inte att relatera resultaten till en större population (Bryman, 2011). Med tanke på det begränsade antal intervjupersoner studien bygger på, är inte heller målet i uppsatsen att generalisera utan snarare att lyfta fram några exempel på olika perspektiv som besvarar uppsatsens frågeställningar. Ytterligare en aspekt som kan ha begränsat arbetet, är risken för *intervjuareffekt* (ibid), vilket diskuteras mer utförligt i förhållande till etik (se nedan).

5.2 Urval

Som urvalsmetod användes det som Bryman (ibid) benämner som *målinriktat urval*, vilket innebär att forskaren syftar till att hitta intervjupersoner som passar för valda forskningsfrågor. Således söktes efter intervjupersoner som läst eller läser SFI, och därmed förmodades relevanta att intervjua. Studien gjordes i en kommun i södra Sverige. Alla våra intervjupersoner är myndiga. Ett annat krav som eftersträvades av praktiska skäl var att intervjupersonerna ska läsa/ha läst SFI på en högre nivå (slutfasen av SFI-undervisning) då det tycktes vara viktigt att så långt som möjligt undvika missförstånd på grund av språksvårigheter. Det hade dessutom försvårat arbetet om det hade behövts användas tolk vid intervjutillfällena.

Vad gäller antalet respondenter, bedömdes det inledningsvis lämpligt att intervjua mellan sex och åtta personer. Med tanke på den tidsbegränsning uppsatsen utgör tycktes det vara rimligt att hinna med ovanstående antal. Undersökningen baserades till slut på åtta intervjuer. Olika uppfattningar anses kunna speglas genom denna storlek på urvalsgrupp. Målsättningen var att intervjua människor av varierad ålder, bakgrund, kön och utbildningsnivå. Detta har vi inte själva kunnat styra över, men av en slump har detta trots allt åstadkommit. Ett sätt att finna respondenter i en undersökning kallas enligt Bryman (2011) för snöbolls- eller kedjeurval och

används överlag mest i kvalitativa studier. Även detta har använts i studien, vilket beskrivs närmare nedan.

5.3 Tillvägagångssätt

För att hitta intervjupersoner kontaktades inledningsvis rektorer på skolor där SFI-undervisning bedrivs men även skolor där det erbjuds undervisning i svenska som andraspråk på gymnasial nivå för elever som har tidigare gått SFI. Bryman (ibid) skriver att kontakten med organisationens ledare föredras för att få inträde på studieplatsen. Då försök att följa detta inte gav någon vidare framgång, tillfrågades istället vänner och bekanta för att höra om de kände någon som kunde tänkas bli intervjuad. En av uppsatsförfattarnas vän studerade för tillfället på en skola där det fanns elever som hade gått SFI, vilket gjorde att vi fick tillträde till målgruppen genom henne. Muntlig förklaring kring intervjuerna och syftet med det gavs och även ett infobrev lämnades ut (se bilaga 1), för att ytterligare förtydliga men också för att ge dem möjlighet att kontakta intervjuarna vid eventuella frågor eller oklarheter. Efter de första fyra intervjuerna insåg uppsatsförfattarna dock att språket var alltför akademiskt, vilket ledde till att infobrevet skrevs i en ny version (se bilaga 2) till de återstående intervjupersonerna. Det gjordes därefter ytterligare fyra intervjuer. Med anledning av en oro att inte ha tillräckligt med deltagare, övervägdes även egna bekanta som möjliga intervjupersoner. Detta under förutsättning att den av uppsatsförfattarna som inte har koppling till personen ifråga höll i intervjun. Vid ett enskilt tillfälle genomfördes en intervju i enlighet med detta. Genom en klasskamrat fick författarna kontakt med en lärare som undervisade i SFI, som i sin tur frågade studenter om det fanns någon intresserad av att delta i studien. Då ingen av eleverna visade intresse fick läraren hänvisa oss vidare till att ta kontakt med en av sina kollegor som också undervisade i SFI. Fyra elever på denna skola intervjuades cirka två veckor efter eleverna på den första skolan.

I sökandet efter lämpliga frågor (se bilaga 3), har majoriteteten av dem hämtats från studien *Invandrare, språk och dagstidningar* (Hedman & Eklund, 1998, s. 309-314), men med vissa omskrivningar för att göra dem så lättförståeliga som möjligt. Utformning av helt egen intervjuguide begränsades av tidsbrist och därför hämtades ett antal frågor med inspiration från uppsatsen *Undervisningen i svenska för invandrare (Sfi) genom tiderna – I ett jämförande perspektiv* (Hayrapetian, 2007, s. 46-49). Det bör också nämnas att det vid intervjutillfällena ställdes ett stort antal frågor som syftade till att samla in bred information. Detta för att garantera tillräckligt med empiriskt primärmaterial, men också för att det till en

början fanns svårigheter med att precisera undersökningens syfte och att välja vad som skulle bli mest intressant att undersöka närmare. Problemformuleringen och frågeställningarna var mycket omfattande till en början och detta anses bero dels på områdets komplexitet, men även på författarnas intresse för ämnet. Begränsningen gällande tid och utrymme i texten krävde dock insnävning och därmed valdes mycket av det insamlade primärmaterialet bort. Under intervjuerna ställdes mestadels öppna frågor. Enligt Bryman (2011) medför detta viktiga fördelar då intervjupersonen kan svara med egna ord och tillåts plats för oberäknade reaktioner. På så vis har även tolkningsutrymme främjats i uppsatsen. Vidare skriver Bryman (ibid) att den typen av frågor lämpar sig väl i en forskningssituation där författarna inte är väl insatta i området. Detta anses stämma väl överens med författarnas egen position, då ingen av oss har mycket insikt i hur SFI fungerar i nuläget eller omfattande kunskaper om integrationsprocesser.

I de flesta fall hölls intervjuerna i skolmiljö, i avskilda rum för att undvika yttre påverkan och bevara anonymitet. Vid ett enstaka tillfälle fick intervjun av praktiska skäl hållas på ett bibliotek utan möjlighet till total avskildhet, men då till den grad att det bedömdes lämpligt att utföra den ändå. Intervjuerna skedde individuellt, med en av författarna närvarande vid respektive intervjutillfälle. Vad gäller inspelning av intervjuerna har det självfallet gjorts under förutsättning att respondenten gått med på detta. Risk finns att inspelningen kan göra densamme obekvämt (May, 2001), men vi menar att fördelar överväger – på så vis finns möjlighet att ge en mer nyanserad bild av vad som sägs, samt att återgå till materialet och upptäcka detaljer vi inte lade märke till inledningsvis. Tim May (ibid) nämner vidare det betydelsefulla i att spela in intervjuer, då respondentens citat fångas utan att präglas av intervjuarens tolkning.

Andra aspekter författarna har lagt vikt vid har varit att på ett medvetet sätt skapa en tillitsfull relation till de intervjupersoner som medverkat i undersökningen (Bryman, 2011) genom att tydligt förklara syftet med undersökningen och vara noga med att informera om anonymitetsgarantin samt att intervjutillfällena skulle ske på deras villkor – det vill säga att de inte behövde svara på frågor som upplevdes obekväma och hade rätt att avbryta sin medverkan när som helst under processen. Vad gäller återgivning av citat i resultat- och analysdelen har minimala justeringar gjorts, för att göra texten mer läsvänlig. Exempelvis handlar det om små grammatiska korregeringar eller att ett "eh..." borttagits. Av samma anledning valdes även att översättas till svenska när intervjupersonerna sagt enstaka ord på

engelska. Citaten har även återgetts på två olika sätt – sammanflätat i texten då de är kortare än tre rader och utbrutet från texten då de är längre än tre rader. I de fall citering av litteratur förekommer i uppsatsen görs detta för att visa exakt hur något förmedlas (som i avsnittet Vad är SFI?), eller för att en omformulering hade kunnat leda till att det som sägs missförstås. Av samma anledning förekommer viss citatanvändning under Begreppsdefinitioner.

5.4 Avgränsning

Uppsatsen syftar till att undersöka i vilken utsträckning individens språkkunskaper och bakgrund påverkar dennes sociala liv och möjligheter i det nya landet. Därmed tycks det vara lämpligt att vända sig till människor som har studerat SFI, eller för närvarande studerar detsamma på högre nivå. Detta för att så långt det är möjligt försöka undvika språkliga missförstånd och inte behöva använda tolk. Av praktiska skäl har författarna inte velat kontakta utrikesfödda som inte har gått SFI. Fokus ligger på sociala aspekter av språk och därmed berörs inte här exempelvis inlärningsprocesser i vidare utsträckning. Ämnet för uppsatsen rör givetvis många fler än bara de som läst SFI. Därför vill vi betona att anledningen till att vi inte intervjuade en annan eller bredare grupp dels har att göra med den begränsade tid som funnits för detta arbete, och dels med att SFI som läroform anses mycket relevant att utgå ifrån. Varför det istället inte gjorts en kvantitativ enkätundersökning som grund för uppsatsen beror även det mycket på vad författarna ser som relevant – vikt läggs vid mötet människor emellan och den metod som valdes anses ge ökade möjligheter till nyanser i intervjupersonernas svar. Dessutom medför den kvalitativa metoden och det begränsade antalet intervjupersoner att svaren inte bör generaliseras – därmed föreligger inte omfattande behov av att räkna ord och visa på mönster – syftet är istället att belysa den enskildes perspektiv.

5.5 Analys av data

De inspelade intervjuer som vi hade samlat in transkriberades först. Analys av materialet gjordes genom *kodning*. Kodning innebär enligt Tim May (2001) att olika svar indelas i kategorier, som ett försök att se likheter och samband i vad som sägs. Därmed kan resonemang dras ur materialet och kopplas till teori. Ett antal relevanta teman som tycktes framkomma i alla intervjuer valdes ut för kodning – dessa diskuterats vidare i uppsatsens analysdel. Temana har inte varit på förhand bestämda utan vuxit fram under arbetets gång, med utgångspunkt i gemensamma drag i berättelserna. Författarna har försökt att ge lika mycket plats till de medverkande i uppsatsens analys. Dock kommer läsaren märka att vissa

intervjupersoners åsikter framkommer mer i vissa delar av analysen vilket hänger ihop med att intervjuerna delvis cirkulerat kring olika ämnen beroende på vart i livet den enskilde befinner sig. Med ambitionen att ge en övergripande men samtidigt nyanserad bild av materialet har författarna valt att lyfta upp de gemensamma dragen men även specifika historier som tycktes vara viktiga att belysa för att visa på komplexiteten i uppsatsens valda ämnen. Det bör sägas att det under kodningsprocessen även blev alltmer tydligt vilka teoretiska infallsvinklar som kunde bli aktuella för uppsatsens syfte. Aspens (2007) menar att kodningen är en aktiv process som leder till forskarens vidare val av det empiriska materialet, och grunden för att skapa nya teoretiska kategorier som en kanske inte hade tänkt sig från början. De olika teman som tycktes kunna utläsas ur intervjuvaren och som ansågs kunna vara till användning för att besvara uppsatsens frågeställningar är: innebörden i att kunna svenska språket, praktiska aspekter kring svenskt medborgarskap, motivation, arbetsmarknad, social delaktighet, SFIs betydelse och roll samt ”vi och dom”-tänkande. De olika temana sammankopplades därefter och diskuterades med stöd av de valda teoretiska perspektiven i uppsatsens resultat- och analysavsnitt. Vidare skriver Aspens (ibid) om att kodningen är beroende av material som är av hög kvalité, det vill säga noggranna fältanteckningar och intervju skrifter och att material kan kombineras. Att kombinera materialen innebär att en kan använda sig av olika empiriskt material samtidigt, såsom intervjuer, tidsskrifter och observationer (ibid), vilket delvis också ses som relevant att göra i uppsatsen. Rent konkret utfördes denna arbetsprocess manuellt, alltså genom att göra färgmarkeringar för hand där varje färg motsvarade ett visst tema. Detta för att intervjupersonernas yttranden på ett tydligare sätt kunde kopplas till teman snarare än specifika ord – det senare hade kunnat innebära risk att gå miste om väsentlig information.

Bryman (2011) betonar vikten av att arbeta parallellt med insamling av data respektive analys, för att inte förlora greppet om någotdera och hålla dem båda samman. Här har delvis följts hans metod – intervjuerna skedde med viss tid emellan, vilket gav tid till reflektion att ta med sig vid återstående intervjutillfällen. Dock påbörjades själva skrivandet med analys och diskussion först när andra delar av uppsatsen var klara, för att lättare se till att bli klara i tid. Vidare lyfter Bryman (2011) olika steg för en lyckad analys, bland annat att ha mycket tid för kodning, att grundligt läsa igenom sitt material innan tolkning börjar göras och att försöka koppla olika koder med varandra – vilket också har tagits fasta på. Viktigt att nämna är även att kodning är en viktig del av analysen, men för den delen inte synonymt. I analysen ligger dessutom att tänka igenom materialets betydelse för de inblandade, hur koder och kopplingar

dem emellan kan beskrivas samt att reflektera över resultatens betydelse för frågeställningarna (ibid). I enlighet med detta har det under analysprocessen ägnats mycket tid åt diskussion kring författarnas tolkningar och på vilket sätt dessa kunde relateras till studiens frågeställningar. Av praktiska skäl har uppsatsens resultat- och analysdel sammanvävts. Dessutom anses innehållet på så vis bli mer intressant, då empirin tydligare kopplas till teorier och resonemang.

5.6 Reliabilitet och validitet

Vad gäller tillförlitlighet i en undersökning nämner Bryman (2011) fyra olika viktiga principer, vilka benämns som ”*Trovärdighet, Överförbarhet, Pålitlighet och Möjlighet att styrka och konfirmera*” (ibid, s 354 – 355). Pålitlighet eller reliabilitet handlar inom kvalitativa studier om att visa på tydlighet och utförligt redovisa undersökningens olika steg och använt material (ibid). För att öka reliabiliteten i studien (det vill säga att kunna styrka dess innehåll), spelades intervjuerna in, samt skrevs ut i pappersform och materialet kodades noga (LUVIT, 2013). Genom att författarna tillsammans diskuterade tolkningar utifrån studien, ökades medvetenheten om antaganden i det som sagts. Reliabilitet i en undersökning innebär även att den är möjlig att upprepa (ibid). I kvalitativa studier är detta dock svårt, då sociala miljöer inte går att återskapa identiskt (Bryman, 2011). Validitet däremot handlar om att hålla sig till det undersökningen avser att lyfta fram. Utifrån hur begreppen reliabilitet och validitet definieras i kursmaterialet för SOPA62 (LUVIT, 2013) menar vi att de båda går in i varandra. För att uppfylla de båda kraven sparades även allt primärmaterial tills arbetet blivit godkänt.

5.7 Etiska överväganden

När det gäller etiska aspekter har författarna valt att följa de fyra principer som Vetenskapsrådet (2002) gör anspråk på. Det första är *informationskravet*, vilket innebär att intervjupersonerna har fått tillräckligt utförlig information. De har fått reda på syftet med undersökningen, att de deltar på frivillig basis och närsomhelst har rätt att avbryta sin medverkan (ibid). I linje med detta presenterades undersökningens syfte muntligen för deltagarna och skriftlig information lämnades även i form av ett informationsbrev med författarnas kontaktuppgifter för att ge intervjupersonerna möjlighet att ta kontakt om frågor skulle uppstå. Det har givetvis även nämnts att deltagarna har möjlighet att ta del av den slutgiltiga versionen av uppsatsen då den publiceras offentligt. *Samtyckeskravet* innebär att ge sitt medgivande till att delta och/eller till att bli inspelade (ibid), vilket uppfylldes genom att

skribenterna både i skrift och i tal bad intervjupersonerna om tillåtelse att spela in vid intervjutillfällena. Samtidigt uppfylldes vidare *konfidentialitetskravet* – till den grad det är möjligt – som berör frågan om tystnadsplikt och identifierbarhet. Intervjupersonerna informerades om att det kunde bli aktuellt att behöriga personer såsom handledare även eventuellt skulle komma att del av inspelat material, vilket gör att denna faktor inte kan bli absolut. Studien bör anonymiseras för att de som intervjuas inte skall kunna kännas igen (ibid). I uppsatsen använde därför författarna fingerade namn samt anonymiserade skolorna där intervjupersonerna deltog. *Nyttjandekravet* bygger på att information som ges i undersökningen enbart får användas i forskningssyfte (ibid) och detta förklarades noggrant innan intervjun inleddes. Dessutom bestämdes i enlighet med detta krav att allt primärmaterial förstörs när arbetet blivit godkänt.

Vidare har det lagts vikt vid ett etiskt förhållningssätt ifråga om att inte uttala sig dömande eller signalera förförståelser. Tim May (2001) menar att en studie så långt det är möjligt bör distanseras från värderingar, men anser också att objektivitet är en utopi snarare än en möjlighet. Eftersom att den som utför en undersökning alltid själv är en del av ett samhälle, kan inte yttre påverkan uteslutas helt. May menar ytterligare att en medvetenhet av detta är av stor betydelse, för att öka insikten av hur ens resultat kan påverkas (ibid). I likhet med hans resonemang, menas också här att en viss förförståelse inte kan undgås. För att hantera detta, har författarna strävat efter att diskutera val av frågor och tolkningar av svar med varandra och handledaren – som också har varit en resurs eftersom denne är utomstående. En av intervjupersonerna har varit bekant till en av författarna och har därför, i samråd med handledaren, intervjuats av den författare som inte hade kommit i kontakt med hen förut. Detta i syfte att inte riskera att svarens kvalitet/objektivitet ska påverkas i hög grad. Observera att det aldrig funnits umgänge mellan någon av författarna och intervjupersonen, vilket därmed befogar beslutet.

I relationen mellan den som ställer frågor och den som blir intervjuad, föreligger en maktaspekt vilket också kan påverka en studies resultat (Eriksson-Zetterquist, Ahrne & Svensson, 2011). När det dessutom finns en ojämlikhet i behärskande av språket som används, kan detta glapp vidgas ytterligare. Med detta i åtanke kan det sägas att respondenterna med högsta sannolikhet skulle uttrycka sig på ett annorlunda sätt om intervjun skett på deras modersmål. Detta är ett dilemma som uppsatsförfattarna finner mycket svårt, då det inte heller har funnits möjlighet att åtgärda det. Vidare har dilemmat även inneburit att en

del intervjupersoner vid några tillfällen behövt fråga om vad vissa ord eller meningar betydde. Därav har det förtydligats vad intervjuaren menat, vilket i sin tur kan ha inneburit att vissa frågor blivit av ledande karaktär. Ett alltför akademiskt språk och utan förenklingar hade dock istället kunnat ge upphov till en viss barriär mellan den som intervjuar och intervjupersonen. Svaren på dessa frågor har dock givetvis inte använts som underlag till analysen.

Ifråga om språksvårigheter har det i vissa fall även hänt att intervjupersonerna agerat som om de vore i underläge – trots flera försök till förklaring av frågor. Vid ett intervjutillfälle ursäktade intervjupersonen sig upprepade gånger, i samband med att det blev svårt eller tog sig tid att utveckla svaren. Ett annat dilemma som uppkom under ett antal intervjutillfällen, var att respondenten hade uppfattat intervjuaren som representant för SFI. Detta ledde till att intervjupersonen blev någorlunda försiktig i att uttala sig kritiskt om undervisningsformen och tackade dessutom intervjuaren för undervisningsformen. Vid ett tillfälle fick denne därför avbryta och tydliggöra att det inte fanns någon relation mellan skolan och intervjuaren, samt att framhävande av respondentens egna åsikter och upplevelse eftersträvades.

5.8 Arbetsfördelning

Inledningsvis arbetade författarna nästan uteslutande tillsammans, då denna fas krävde mycket diskussion kring uppsatsens innehåll. Löpande genom arbetet har uppsatsförfattarna skrivit mestadels var för sig, men ständigt läst varandras text och redigerat eller gjort tillägg. I analysen delade uppsatsförfattarna upp två av de teorier som används, för att förenkla arbetsprocessen.

6. Resultat och Analys

Kapitel sex berör själva empirin – här vävs resultat och analys samman och delas upp i olika avsnitt i syfte att underlätta läsningen. Dessa benämns som: Att kunna svenska språket, Att vara “svensk” är praktiskt, Motivation, SFI – förmedlare till vad? samt Social delaktighet och konstruktioner av “vi och dom”. Uppsatsens resultat och analys bygger på intervjuer med åtta personer, fem kvinnor och tre män i åldrarna mellan 26 och 50 år. Som tidigare nämnts är samtliga namn fingerade. Vi har valt att kalla intervjupersonerna för Nasrin, Ravic, Sandra, Martin, Lirim, Parvin, Miriam och Anoush. Endast en person uppger sig ha bott i Sverige längre än 5 år, medan övriga har vistats i Sverige under en period motsvarande eller kortare än

5 år. Sex av de personer som intervjuats har motsvarande högskoleutbildning i hemlandet, en person har grundskoleutbildning och en person har påbörjat en gymnasieutbildning i hemlandet. Sju av intervjupersonerna har tidigare arbetat i hemlandet. En av deltagarna har arbetat i Sverige under en längre period och två har deltagit i samordnad praktik under en kortare tid. Fyra av deltagarna planerar att öppna eget företag i framtiden. Majoriteten uttrycker intresse för att vidareutbilda sig/komplettera sina studier för att kunna öka sina möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Fyra deltagare hade vid intervju-tillfällena avslutat SFI och deltog då i någon form av vidareutbildning. De intervjupersoner som avslutat SFI uppger att språkkunskaperna efter avslutad SFI var begränsade och majoriteten av de deltagare som numera läste SFI på D-nivå (sista möjliga) uttryckte att de inte trodde att de kommer att kunna behärska svenska språket helt och hållet efter avslutad SFI. Samtliga intervjupersoner ser kontakten med jobb, praktik och aktiviteter utanför skolan som ett viktigt hjälpmedel för att lära sig språket. Nedan följer en utförligare redogörelse av det som framkommit vid intervjutillfällena, samt analys utifrån dem.

6.1 Att kunna svenska språket

Samtliga intervjupersoner anser det vara mycket viktigt att kunna svenska för att både klara av enkla vardagssituationer men även för djupare aspekter som berör sociala relationer. Nasrin beskriver till exempel vikten av något så vardagligt som att köpa kaffe: "Att man kommer in på samhället och, ja man kan prata med andra, till exempel att köpa kaffe.[...]det är jätteviktigt för nån som börjar." Ravic menar att språket är oerhört grundläggande. Han säger "[...]om du går och bor i ett nytt land, det första man måste göra är att – jag tror det – det är... lära dig den språk." Sandra anser att "Eftersom jag är i Sverige. Om du vill göra något måste du läsa... du har ingen chans... du har inte möjligheter att inte lära svenska". Martin tycker att "det är viktigt för att hitta jobb... för att kommunicera, om du vill prata med andra människor." Lirim menar att språket har stor betydelse både i sociala och praktiska sammanhang: "Så jätte, jätteviktigt att prata svenska. Så jag kan hitta jobb, jag kan ha bra social liv, med grannar, med kompisar... även, om jag ska gå och köpa från mitt livs, jag måste prata svenska." Att kunna svenska språket anses alltså vara avgörande för en fungerande vardag – vare sig det handlar om att känna gemenskap med andra, eller möjlighet att arbeta. Aaron Antonovskys teori (1991) *Känsla av Sammanhang (KASAM)* belyser som tidigare nämnts tre komponenter: *begrifflighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet*. I mötet med människor kan de alla tänkas vara av lika stor betydelse, då de tillsammans bildar en helhet av vad vi benämner som social delaktighet. Utifrån det som intervjupersonerna beskriver kan det

sågas att språkkunskaper kan hjälpa individen att begripa sin omgivning och därmed vidga utrymmet till förståelse för sin omvärld. Detta menar vi, i enlighet med Antonovskys resonemang, kan skapa förutsättningar för att individen ska kunna delta i samhället – alltifrån enkla vardagliga situationer till mer känslomässiga sammanhang såsom att hantera ensamhet. Exempelvis talar både Parvin och Miriam om praktiska komplikationer med bristfällig tillgång till språket, och känslomässiga – att inte bli tagen på allvar. Parvin berättar: “Mm. Jag är jätte... jag har inte kunskap om det. [...]helt annan språknivå, de har. Att kunna som, ta dig allvarligt, liksom.” Miriam tar upp att hon oftast vänder sig till någon familjemedlem som kan svenska bättre än vad hon gör, när hon behöver ta reda på något gällande det svenska samhället – eftersom hon tycker det är skamligt att inte kunna prata språket. Hon säger: “Jag vågar inte att prata så mycket[...]du vet, det finns många som skratta åt oss alltså... om jag inte kan.” Miriam menar att det är problematiskt för henne när svenska språket inte fungerar. Alltså kan omgivningens bemötande ha stor betydelse för möjligheter att faktiskt lära sig språket. Lirim tar också upp en känslomässig aspekt och menar på att språket har stor betydelse i mötet med människor: “Vi kan säga för social, för social liv, ja. [---] Om de pratar svenska, om jag pratar engelska till exempel, de vet inte min språk och vet inte dem språk. Vi kan inte med, konversation eller så. Jag ska bli ensam.” Antonovsky (ibid) anser att sociala strukturer och det kulturella sammanhang en individ befinner sig inom, kan inverka på dennes möjligheter att hantera krav inom arbetslivet såväl som att bygga och behålla relationer. Utifrån detta anser vi att en stark känsla av sammanhang vilar på såväl praktiska som känslomässiga premisser.

Parvin lyfter ett konkret exempel på hur andras bemötande kan bidra till begränsningar – “Kunde jag inte uttrycka mig rätt, jag var rädd att använda rätt ord.” Att uttrycka sig på ett visst sätt, kan därmed ta fokus från vad som faktiskt sägs – det läggs större vikt vid hur det sägs, än att budskapet i det som sägs faktiskt når fram. Det kan då handla om vilka värderingar människor lägger i vad de lägger märke till – såsom brytning, kroppsspråk eller ett visst tonläge. Om människor redan har en förutfattad mening om sin omgivning och baserat på det kategoriserat in personer i en viss grupp, till exempel utrikesfödda, kan detta således i samband med en brytning leda till att vissa associationer tar allt för mycket plats i ett samtal – vilket i sin tur kan göra att personen som lyssnar inte hör på det som faktiskt sägs. Enligt en rapport framtagen av Integrationspolitiska maktutredningen (2004) är ständigt arbete med attityder och förutfattade meningar av stor betydelse för att motverka strukturer som påverkar utrikesföddas förutsättningar.

6.2 Att vara "svensk" är praktiskt

Något som förekommer i flera svar på frågan om hur personens liv skulle förändras om han/hon skulle bli svensk medborgare, kopplas till ökade möjligheter att resa fritt och få arbeta i andra länder. Med andra ord handlar detta övervägande mest om praktiska aspekter snarare än förändringar på ett känslomässigt plan. Miriam ser det svenska medborgarskapet som sin chans att få arbeta i Danmark eller Norge och Sandra säger: "Ja, jag ville eftersom jag ville lätt resa i Europa". Det svenska passet skulle enligt Martin utgöra så pass stora förändringar att han påstår följande: "Om jag har ett svenskt pass... till exempel mitt liv byter hundra procent... du vet, många människor är i Sverige för pass. Jag tror passet är det första målet". När han rest runt i världen samt under flera tillfällen då han blivit kontrollerad av gränspoliserna, har han känt sig kränkt och orättvist misstänkt – vilket han kopplar till faktumet att "Mitt land har en stigma. Denna stigma är drogerna. När jag är på flygplats, polisen tittar på mig". Dessutom framkommer i intervjun att han under många år har rest mycket och planerar att göra det även i framtiden "För mig är det viktigt när du känner olika kultur, du vet om människor." I det sammanhanget är det förstaeligt att han ser passet som det viktigaste med att få svenskt medborgarskap [---] Därför "[...]... att du kan flytta när du vill utan problem." För Nasrins del har medborgarskap däremot ingen betydelse: "Nej. Det är bara ett papper. Inte mer än ett papper." Att Martin erfarit denna omfattande kontroll och därför har starka önskemål om medborgarskap i Sverige, menar vi tyder på en förutfattad mening om vad hans nationalitet innebär.

Lirim menar att många regler som en "icke-svensk" måste följa orsakar lång väntetid. "Här ibland regler bara det problem. [...] Mycket, mycket tid. [...] "Så, kanske tar... fem månader, jag vet inte varför. Jag vet inte. Bara det, inte bra. Regler, bättre att bli snabbt, slut ok du har, vill du studera, ok din applikation, ok klart." Nasrin säger att regler är röriga:

Men här i Sverige, det... det är olika, om du är från EU, om du är asyl, om du gift med nån som... om du... Så det var lite så rörigt, men... [...] det finns olika saker i svenska lagar som man ibland tycker att det är lite... man förstår inte, varför är det så, varför är det så? Den här behandlas på det sätt, varför inte jag?

Vad Lirim och Nasrin berättar kan utifrån detta tolkas som frustration över hur regler, lagar och normer inte begripliggörs på ett tydligt sätt. Att förstå varför omvärlden ser ut som den gör, och i viss mån kunna förutse vad som kan ske, är enligt Antonovsky (1991) en viktig del

i att uppleva sig ha just en känsla av sammanhang. Komponenten begriplighet i hans teori syftar på huruvida en känner att den information och de signaler som ges, hänger samman och kan förstås – där hanterbarhet är en förutsättning. Upplevelser av otydlighet kring regler – skrivna som oskrivna – kan utgöra såväl praktiska som känslomässiga hinder (Wellros, 1998). Men bara för att regler ter sig obegripliga behöver inte det betyda att *känslan* av begriplighet är bristfällig. En drivkraft att söka efter förståelse kring information som ges, tyder enligt teoretikern på en stark KASAM. Utifrån hans resonemang kan våra intervjupersoners vilja att se en mening i bestämmelser och samhällliga principer, bero på en öppenhet gentemot sin omgivning och att motgångar ses som utmaningar. Med detta sagt kvarstår dock faktum att samhällliga premisser enligt vår mening är viktiga för att möjliggöra faktisk känsla av begriplighet. Osman Aytar (2007) tar genom Youngs resonemang (2000) upp vikten av social rättvisa när det gäller normer. Det handlar om att ett samhälle bör ge institutionella förutsättningar för att individer skall kunna fokusera på vad de tycker är viktigt. Vidare skriver Aytar (2007) att detta influerar möjligheter till att påverka sin situation och att kunna utnyttja sin egen kompetens. Här kan ses ett samband med Antonovskys (1991) teoretiska begrepp hanterbarhet, då det bygger på individens upplevelse av att kunna bemöta samhällliga krav. Att behandlas annorlunda utan att ges förklaringar på varför, vilket Nasrin uttrycker ovan, kan försvåra möjligheter att kunna hantera omgivningens förväntningar. Martin ger själv en förklaring på varför han behandlats annorlunda, nämligen på grund av ett stigma han menar omger hans nationalitet. Men då anledning till detta bygger på fördomar, kan det förstås bli svårt att hantera omgivningens bemötande. Med andra ord är samspelet mellan komponenterna begriplighet och hanterbarhet oerhört komplext, då de både hör samman med individuella upplevelser och samhällliga förutsättningar.

6.3 Motivation

I vårt empiriska sekundärmaterial hävdas att "I den svenska mediedebatten kring sfi framhålls ofta bristande vilja, motivation och ansträngning (t.ex. Dagens Nyheter 2008-02-18) som en viktig orsak till utebliven framgång i språkstudierna.[--]Trots införandet av ekonomiska och andra incitament för sfi-studerande finns dock inga studier som generellt tyder på att motivationen brister hos vuxna andraspråksinlärare." (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg, (red.), 2012, s. 371). Eftersom antalet intervjupersoner inte är tillräckligt stort kan det inte generaliseras och talas om mönster. Men det kan konstateras att alla de som har intervjuats har uttryckt en stark motivation till att lära sig svenska språket och ser detta som vägen till arbete samt ökade möjligheter att träffa människor. För att relatera till KASAM-teorin

(Antonovsky, 1991) lyfts här känslan av *meningsfullhet*. Om individen uppfattar att det finns ett mål, en mening med det personen håller på med, kan detta leda till att denne finner meningsfullhet i sitt sammanhang, till exempel genom att få ett jobb och utveckla sitt sociala nätverk. Antonovsky (ibid) menar även att meningsfullhet är teorins motivationskomponent. Vikten av motivation kan tydligt utläsas i uppsatsen då deltagarna anser att det finns en vidare mening med att lära sig svenska språket.

Att ha framtida sysselsättningsplaner kan också vara betydelsefullt för integrationsprocessen i den bemärkelsen att det kan vara viktiga framsteg mötet med andra men även för att uppleva meningsfullhet i sin tillvaro. Flera av intervjupersonerna planerar att studera vidare i det svenska språket i form av Komvuxutbildning, yrkesutbildning eller högskoleutbildning. Men möjligheten att fortsätta studera beror enligt flera intervjupersoner på hur språket hanteras. Martin menar att många människor inte klarar pressen av att inte kunna språket i en klass där vissa kan tala mycket bra svenska och därför väljer att avbryta sina studier. Att ha en viss status i sitt hemland kan göra att det blir ännu svårare att hantera att vara "sämst" på språket i klassen. Han ger ett exempel: "Ja, kanske du är läkare, du är advokat... jag vet inte. I ditt land. Men du är inte det här... många människor första-andra vecka känner sig jätteoroliga. En gång en kvinna... hon stressar, hon gråter, hon springer ut från klassen". Språkkunskaper kan således ses ur ett socialt perspektiv i mötet med människor, men också förklaras på ett oerhört personligt och känslomässigt plan. Antonovsky (1991) menar att en hög känsla av meningsfullhet gör att svårigheter snarare ses som utmaningar än hinder, då personen ifråga lägger vikt vid att se en mening med det som händer och på bästa sätt ta sig igenom problem. Vad Martin berättar kan ses som ett exempel på bristande känsla av begriplighet, vilket leder till låg hanterbarhet kring stressen som uppstår i samband med språksvårigheter – här till den grad att personen påverkas starkt känslomässigt. Att kunna behålla sin värdighet och bli uppfattad som en vill, lyfts av flertalet respondenter. Där anses också SFI-lärares roll ha stor betydelse. Egenskaper som humanistisk syn, tålmod, förståelse och vänlighet framkommer som viktiga hos de som undervisar – vilket också påverkar deltagarna. Miriam, Martin, Lirim, Ravic och Sandra upplever att lärarna de har träffat har bemött dem på ett bra sätt. Martin uttrycker sig på följande sätt:

När du har en lärare ha den kapacitet för kommunicera med oss... inte en person bara vill göra deras, hans jobb och bara skriva på tavlan därför att jag tjänar pengar för det. Jag tror människor behöver ha mer humanistisk sida... de kan förstå denna person, det andra landet, kultur.

Motivationen kan även påverkas av hur andra deltagare i klassen känner sig motiverade att vara där. Parvin belyser hur utbildningens struktur i samband med olika deltagares inställning till undervisningen kan inverka på drivkraften: “Komvux, i SFI får man riktigt mindre grund, kunskap när det gäller grammatik och svenska. Och det gäller också samtidigt, beror på hur klassen, nivå var det va. [...] Då är det liksom minimerade kunskaper.” I *Flerspråklighet – en forskningsöversikt* (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), 2012), nämns det att andraspråkinlärning kan variera dramatiskt från individ till individ och att aspekter som individuella förutsättningar, bakgrund och samhällsomständigheter är viktiga faktorer som spelar roll. Nasrin och Anoush har erfarenhet av både kompetenta, engagerade lärare, och lärare som varken visar sig intresserade av att lära ut eller möta människor. Anoush säger “Det var så roligt också. Hon var så mycket duktig. Om jag ska prata med fel grammatik, så ‘nej, vänta här. Ska repetera den igen, du ska...’ ” Vidare menar hon att “Andra ja, jag har fått. I B-nivå. I... mm. Första tre månader, två månader, jag var med inte så bra lärare. Hon, hon har kommit, bara lämnat papper utan att förklara nånting. Men hur ska jag fatta?” Nasrin menar att lärares bemötande har stor inverkan på möjligheter att lära sig språket. Vidare lyfter hon att de andra språk hon talar inte liknar svenska och säger därför: “Det är jättesvårt för mig. [...]Men inte omöjligt. Svårt betyder inte omöjligt.” Ravic säger: “Jag är från [europeiskt land] för mig är det lite lättare.” Motivation ses alltså i högsta grad av våra respondenter som en social aspekt, där förståelse är oerhört viktigt. Samtidigt kan individuella aspekter såsom modersmål påverka svårighetsgrad på inlärningen, och därmed också drivkraften. Dessutom handlar inte andraspråksinlärningen bara om att lära sig ord utan även om komplexiteten i det att språk och kultur är sammankopplade och därmed innebär det att lära sig ett nytt språk, utan även ett nytt sätt att tänka på och nya strategier för att fungera i det nya samhället (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), 2012).

Under intervjutillfällena har även framkommit aspekter som avser kritik för SFI och som vi menar också är betydelsefulla när det gäller motivationen för deltagarnas språkinlärning. Kritiken är relaterad till organisatoriska aspekter. Till exempel framkommer missnöje kring att deltagare som är på sista undervisningsnivån (nivå D) studerat med andra som kommer från en lägre nivå (C-nivå), men som inte har tillräcklig eller lika mycket språkkunskap som eleverna som redan har varit på D-nivå en viss tid. Detta medförde att läraren fått gå igenom undervisningsdelar som redan hade tagits upp innan de nya deltagarna placerades. Därmed menar vissa deltagare att det blir en onödigt upprepning som bidrar till att de gamla eleverna inte får möjlighet att utveckla nya kunskaper och då till och med blir uttråkade. Placeringen

på SFI görs till en början utifrån den utbildningsnivå deltagarna har från hemlandet och inte efter vilken språkkunskap de har i svenska. Detta betyder att det på samma kurs i SFI både finns deltagare som precis flyttat till Sverige och inte alls kan svenska språket, och personer som bott längre i Sverige men inte gått SFI-utbildningen. Dessa sistnämnda har då redan en viss språknivå. Detta kan, enligt vissa intervjupersoner, även bidra till att vissa elever som inte kan svenska språket känner av skillnaden som en begränsning till den grad att de väljer hoppa av utbildningen.

En hög känsla av meningsfullhet bidrar enligt Antonovsky (1991) till att individen blir motiverad. Detta innebär bland annat att personen lättare står ut med omgivande stressfaktorer. Vad gäller våra intervjupersoner kan det således handla om upplägg av SFI-undervisning, lärares bemötande och hur kontakten med andra deltagare upplevs. Då vi menar att alla våra intervjupersoner uppvisar en hög grad av motivation, tycks samtliga se meningsfullhet i att lära sig svenska språket.

6.4 SFI – förmedlare till vad?

SFI som namnet förklarar, Svenska För Invandrare, är för många nyanlända en plats att vända sig till för att lära sig språket. I samtal med undersökningens deltagare framkommer dock att språkfärdigheter inte alltid är det främsta resultatet. Flera påstår att de inte behärskade språket efter avslutad SFI och menar att läroformen endast bidrar till att ge grundläggande kunskaper i svenska. Martin, Miriam, Sandra, Anoush och Parvin uttrycker att språket lärs ut på en alltför låg nivå inom SFI. Miriam säger att hon inte behärskade det svenska språket efter avslutad SFI och säger: "Jag kunde inte så mycket i skolan[...]men efter det jag började på [en annan kurs] jag började lära mig mer". Sandra tror inte heller att hon efter avslutad SFI kommer att kunna svenska språket tillräckligt bra och hon betonar att språkinläringen på SFI kan påverkas utifrån flera aspekter såsom "[...]gruppen, lärare, från själv... det betyder från många saker". I *Flerspråkighet – en forskningsöversikt* (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), 2012) har fokus i SFI under lång tid legat på vardaglig, muntlig kommunikation – något som visserligen kan vara positivt, men som också kan utgöra hinder i att vara en del av samhällslivet. Bristfällig språklig kompetens kan därmed härledas till vad respondenterna uttrycker – att inte ges tillräcklig tillgång till de verktyg som kan behövas för att bemästra språket i alla nödvändiga sammanhang. Ett språkbruk anpassat till fler situationer kan därmed tänkas utvecklas efterhand, utöver den baskunskap som fås genom lektionerna. I samma rapport (ibid) med hänvisning till Lindberg (2004) lyfts att undervisning inte nödvändigtvis

garanterar gynnsam inläring. Däremot verkar det råda en gemensam uppfattning om att SFI har stor betydelse för individens sociala liv och att det är ett forum där en kan skaffa sig kontakter och nätverk. Miriam uttalar att SFI är viktigt “För att jag kan kontakta med andra[...]träffa andra kompisar” och Lirim resonerar på samma sätt när han säger att sedan han började på SFI har han träffat många människor på skolan som han även umgås med på fritiden: “Alltid vi går tillsammans, vi besöker varandra [...]vi planerar gå till bio[...]vi ska gå för grillning”. Därmed kan utbildningen tänkas bidra till deltagares känsla av social delaktighet, det blir ett forum för att möta människor.

Viktigt på SFI anses även vara möjligheten att träffa människor med varierad kulturell bakgrund, vilket också anges som mål i läroplanen – deltagare skall som mål “utveckla sin interkulturella kompetens”(SKOLFS 2012:13). Majoriteten av våra intervjupersoner poängterar hur givande det kan vara att möta människor från många olika länder. Nasrin säger “Det är en rikedom, tycker jag.” Miriam resonerar på samma sätt när hon lyfter att SFI betyder mer än själva språket: “Inte bara med språket. Man måste också känna, man kan säga, svenska människa. Och också känna invandrare människa.” Parvin beskriver sin tid på SFI som en helt annan värld än ute i arbetslivet – från “dagis” till “verkligheten”:

SFI en... SFI att bra, faktiskt att människor kommer lära sig språk där. Jag kallar att dagis, invandrardagiset i SFI. [...] Men när man kommer verkligheten, är helt annat. Om invandrare, hur... de, vi får en form där att Sverige ser ut såhär, vi svenskarna är såhär, vi handlar ärlig, snälla, hjälper till men svårt att kontakt, vi sätter gränsen.

Utifrån detta tolkar vi det som att SFI haft en normativ verkan på hennes perspektiv – något som inte förekommer hos de andra deltagarna i vidare omfattning. En förklaring till detta kan vara att Parvin bott i Sverige längre än samtliga intervjupersoner och därmed kunnat vara aktiv på arbetsmarknaden under en längre tid, samt flertalet gånger kommit i kontakt med myndigheter och arbetsplatser där hon inte blivit väl bemött. Rapporten *Flerspråkighet – en forskningsöversikt* (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), 2012) lyfter vikten av att i större omfattning betona den socialpolitiska kontexten och deltagarnas samhällseliga delaktighet samt självförverkligande inom SFI – vilket skulle kunna fylla igen den lucka som Parvin uttrycker.

Martin gör en koppling till möjlighet att hitta jobb, när han förklarar att “[...]den andra viktiga poäng i skolan” är att någon kanske känner en eventuell arbetsgivare och som vidare skulle kunna rekommendera honom för ett arbete: “Därför när du träffar människor du har mer möjligheter. Också för att jobba.” Som tidigare nämnts anges i läroplanen (SKOLFS 2012:13) att undervisningsformen bland annat ska ge språkliga färdigheter för kommunikation och möjlighet att delta i arbetslivet. Vad gäller möjligheter på arbetsmarknaden, har våra respondenter skilda erfarenheter och åsikter. Dock verkar det råda enighet om att språket ökar möjligheterna på arbetsmarknaden. Det talas även om upplevelser av diskriminering på arbetsmarknaden. Sandra till exempel anser att “svenskarna” har lättare att hitta jobb och säger att hon hört talas om (men dock inte varit med om själv) att ett utländskt namn kan ha betydelse när det gäller möjligheten att få jobb: “Jag lyssnade att det spelar roll, ibland det spelar roll”. Hon anser dock: “Men jag tycker det är dumt. För mig och för arbetsgivaren. Varför? De behöver specialist, inte fokusera på namn och sånt, hur man klär sig.” Parvin har vid flertalet tillfällen erfart diskriminering på sin arbetsplats – hon upplevde bland annat att arbetsgivaren ville att hon skulle säga upp sig samt att kolleger varken värdesatte henne som person eller hennes kompetens. Hon beskriver en känsla av ensamhet i arbetslivet: “De är flera, de är två, de är mina arbetsgivare och facket organiserat de är jättemånga. De stöttar varandra, de har kunskap, de har språk, de har allt material. Jag är bara jag. [...] jag inte fick en bra arbetskollegerelation.” Antonovsky (1991) hävdar att upplevd känsla av delaktighet kan hindras när ens kunskaper nonchaleras, även om vardagen i övrigt fungerar bra. Om negativa erfarenheter av sociala sammanhang i arbetslivet blir alltför frekventa, kan därmed också bristande känsla av social delaktighet bli en alltför stor del av vardagen. Antonovsky (ibid) skriver i sin teori att känslor av meningsfullhet kan avta om individen inte tror att det finns resurser till ens förfogande samt att personens strävan att hantera svårare situationer kan försvagas i samband med det. Det kan resoneras som att Parvins uppgivenhet och känsla av att inte räcka till bottnar i att hon gång på gång upplevt bristande stöd och hjälp på sin arbetsplats.

Anoush däremot, framhåller arbetet som ett positivt sammanhang där hon har möjlighet att känna sig självständig, vilket utifrån samma teori (ibid) alltså ökar möjligheter till känslor av social delaktighet. Lirim och Ravic, som båda planerar att starta egna företag efter avslutad SFI, framhäver att de inte skulle anställa någon som inte pratar det dominerande språket i landet. De har också förståelse, av samma anledning, för om andra inte skulle anställa dem. Några av personerna vi pratat med har arbetat i andra länder men inte i Sverige. De betonar

vikten av att kunna svenska bra innan de börjar söka arbete, vilket också Rosén & Bagga-Gupta (2013) menar är en tydlig målsättning inom utbildningen. För att få anställning spelar i många fall kontakter en stor roll (*Rapport Integration 2005, 2006*), vilket också Martin upplevt. Han säger att han fick möjlighet att jobba genom en kontakt som hjälpte honom och påstår: “Du vet i Sverige viktigt att du har kontakt. Om du har bra kontakt du har många dörrar öppna. Om du har inte kontakt jobb i Sverige är inte lätt.” Miriam har också fått praktikplats genom kontakter: “Det är X som hjälpte mig med det faktiskt för att han jobbar i X-ställe [...] Ja, han känner någon.”

Men flera av deltagarna är positivt inställda till utbildningsmöjligheterna som finns i Sverige. Nasrin säger: “[...]att här i Sverige, man har olika möjligheter som inte finns i mitt hemland. Det finns fler utbildning och sånt.” Sandra uttrycker också en strävan efter att vidareutbilda sig för att öka sina möjligheter på arbetsmarknaden. Miriam visar också intresse för att höja sin utbildningsnivå i Sverige genom att få översatt/tillgodosett sin utbildning från hemlandet och hoppas på bättre möjligheter att få jobb. Ravic berättar att han i vardagen har bra möjligheter till att öva svenska, vilket han relaterar till arbete i framtiden: “Att jag tror det är jätteviktigt, om du vill inte prata svenska, du kan inte jobba här.” Möjligheten till etablering på arbetsmarknaden kopplas alltså av flera av respondenterna till utbildning, arbete och språkkunskaper. I ett av uppsatsens sekundära empirimaterial *Sfi och arbetsmarknaden* (Kennerberg & Åslund, 2010) framkommer att de som påbörjar och i synnerhet slutför SFI, visar sig ha större möjligheter till utveckling på arbetsmarknaden och i högre utsträckning har sysselsättning på längre sikt. Samma rapport (*ibid*) visar på att de som slutfört SFI också har betydligt större möjlighet till att ta nya karriärsteg, i jämförelse med de som inte har slutfört SFI. Dock anges det i rapporten att mätningen av effekterna av SFI på arbetsmarknaden, är en svår uppgift och att faktorer som motivation och kontakter som kan leda till jobb, inte observeras i studien (*ibid*).

Samtliga intervjupersoner tar upp vikten av att ha en sysselsättning, i form av arbete eller vidareutbildning. Även Antonovsky (1991) betonar sysselsättning – oavsett om det är arbete, studier eller annat – som en grundpelare i individens möjlighet till att uppleva sin tillvaro som värdefull. Som tidigare nämnts är SFI tätt sammanlänkat med möjligheter till etablering på arbetsmarknaden (Carlsson, 2003). Därmed kan SFI sägas främja chanser att få arbete, vilket i sin tur i enlighet med Antonovskys teori (*ibid*) skulle kunna bidra till en högre känsla av sammanhang.

6.5 Social delaktighet och konstruktioner av “vi och dom”

Undersökningspersonerna uttrycker alla att de hört att det kan finnas spänningar i förhållandet mellan “svenskar” och “invandrare”, men har inte nödvändigtvis upplevt detta personligen. Uppfattningen om orsakerna relateras till kulturella skillnader. Det finns dock även deltagare som menar att “invandrarnas” rykte delvis är en konsekvens mer eller mindre förtjänt utifrån handlingar. Vissa intervjupersoner anser att det finns en tendens i samhället att generaliseringar görs därför att en del “invandrare” utnyttjar “systemet”. De menar att alla andra klassificeras som förbrytare därför att ett fåtal människor bryter mot reglerna. På så sätt kan den negativa bilden av “invandrare”, som vissa respondenter uppfattar legitimeras.

Miriam uttrycker att det bland annat på SFI lärs ut hur en “ska” bete sig ute i samhället såsom till exempel “[...]vad vi ska göra här i Sverige, ska bli som nyttigare här i Sverige, för Sverige? Eller ska vi göra problem.” Vi menar att det är intressant att titta på den konstruktion hon framställer där “invandraren” ses som två motpoler, antingen-eller, den skötsamma eller den problematiska. Hur kan det komma sig att denna konstruktion uppkommit? Engellau, Fahimi & Gur (2000) skriver om att invandrarfientlighet framkommer i debatter men att argumenten saknar statistisk grund, samt att mätningar som tas upp inte är av någon bra kvalitet för att vara tillräckligt trovärdiga. I debatten framställs även “invandraren” i vissa fall som en belastning och därmed ges denne mindre makt (se t.ex. Daun et. al. 1994). Men denna bild av “invandraren” som utnyttjare, är enligt samma författare, kategoriseringar som gjorts utifrån en politisk debatt eller diskurs väldigt snäva. Där utgås från en jämförelse mellan “svenskar” och “invandrare” istället för att jämföra utefter andra kriterier såsom låg och hög inkomst, ensamstående och sammanboende (se även Carlsson, 2003, Borevi, 2002, Lange, 1999). Även Parvin delar detta perspektiv och menar att det är “systemet” i sig, som skapar denna negativa bild. Hon säger:

Det är inte invandarsverige. Systemets fel att människor utnyttjar systemet.[...]Det här är invandrare har svårt möjlighet att hitta jobb.[...]För att svenskarna redan de har jobb. Redan har utbildat. Redan född här. De inte flyttat. Den invandrare som flyttat, så får de en kaos hela tiden. Att det är systemet som vill att människor ska vara så.

Samma uppfattning om att “invandrarna” generellt har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden, delar Daun et.al. (1994). Författarna (ibid) menar att problematiken alltid har funnits, även i tider med högkonjunktur och låg arbetslöshet såsom på 1980-talet, trots att

många “invandrare” hade adekvat och efterfrågad utbildning i Sverige. Därmed förs resonemangen utifrån ett politiskt ansvarsperspektiv, det vill säga att rådande politik bär ansvar för att skapa förutsättningar som underlättar inträde på arbetsmarknaden.

Ravic menar att de “svenskar” som ger ett bra bemötande är de som träffar “invandrare” i sitt dagliga arbete, medan många andra har en annan inställning:

Jag tror... de svenska folk gillar inte så mycket invandrare. För det... är jättemycket. Jättemycket folk, och ja. Det finns kanske 60 procent pratar ingen ord svenska, de bor här 20 år, men de kan inte svenska. Och de jobbar inte och – så jag förstår dem.

Nasrin ger en förklaring som hon anser eventuellt kan påverka på hur lärare bemöter “invandraren” i skolsammanhang och betonar att det då är viktigt att ha förståelse för lärarens perspektiv:

Att många lärare har nog av invandrare, som kommer från andra kultur, med, som betar sig jätte kanske... dumt, ibland. [...] Och det påverkar läraren, man måste också förstå läraren ibland. Läraren också känner... det är reciprokt. Jag gör dig illa, du gör mig illa tillbaka.

Således menar de båda att somliga “invandrare” betar sig på ett sätt som kan avspegla sig negativt på andra. Aaron Antonovsky (1991) menar att det han kallar hanterbarhet inom KASAM-teorin bygger på förståelse. Med detta i åtanke kan tänkas att ovanstående intervjupersoner söker förklaringar till hur det kommer sig att “svenskar” betar sig på ett visst sätt – en vilja att förstå sin omgivning. I deras kommentarer kan också skönjas frustration över andras agerande och tankesätt. Ravic fortsätter: “Men det finns också, kanske 50 procent eller 40 procent som jobbar och försöker lära svenska, som mig, men... ja. Men när de svenska folk ser oss, vi är alla samma. Men det är inte så. Ja.” Antonovsky (ibid) anser dock att det som är svårt att hantera, i kombination med hög begriplighet, kan bidra till att individer känner sig motiverade att kämpa för förändring – vilket i detta fall skulle kunna handla om den negativa bild av “invandraren” som intervjupersonerna här vittnar om och inte vill befästa. Motivation hänger i sin tur samman med känsla av meningsfullhet (ibid), vilket gör att våra intervjupersoner tycks känna mening i sitt sammanhang. Lirim betonar flera gånger vikten av att prata med “riktiga människor, svenska människor”, då det handlar om att lära sig svenska. Nasrin återkommer vid flertalet gånger under intervjun till vikten av att “integrera sig” – exempelvis säger hon: “Att här inte, att integrera sig, och göra folk... och att folk litar

på dig, och accepterar dig. Det tar tid. Man måste inte göra så vänta, man måste påverka.” Detta signalerar en uppfattning om att integration är en process som huvudsakligen ses som “invandrarens” ansvar. Rent formellt anses integrationsprocesser vila på ömsesidighet (Proposition 1975:26, Integrationspolitiska maktutredningen, 2004, SKOLFS 2012:13). Men Borevi (2002) menar dock att svensk “invandrapolitik” haft stor inverkan på kategorisering av “invandrare”, och tvärtemot sitt syfte bidragit till att skapa barriärer. Exempelvis i Invandrapolitiska kommitténs betänkande (1996:55) indikeras att människor skulle ges möjlighet att anpassa sig till “svenska” synsätt och därigenom känna samhörighet i landet, vilket den senare också fick kritik för (Borevi, 2002, Carlsson, 2003, Wittrock, 2011). Detta och liknande exempel (se t.ex. Rosén & Bagga-Gupta, 2013) menar vi kan ses som resultat av konstruktioner av “invandraren” som förekommit inom den svenska politiken, vilket avspeglas i hur syn på integrationsprocesser – och vari ansvaret ligger – kan se ut idag.

Martin anser att “Människor i Sverige är jättsten[...]” och ger olika exempel där han jämför vad som är “normalt” i Sverige med vad som är “normalt” i sitt hemland. Han menar att det är vanligt i hans hemland att snabbare närma sig människor som en inte känner. “[...]bjuder på öl, bjuder mat och har en kontakt snabbt. Här nej[...]om du säger till någon människor du inte känner ‘Hej, godmorgon’, de tittar på dig...’galen’...” Det kan här tänkas handla om skillnader mellan vad som anses vara rätt agerande i olika sociala sammanhang och att de nya “koderna” måste läras in för att förstå varandras olikheter. Martin konstaterar att det finns skillnader mellan hur människor interagerar med varandra i Sverige och i hans hemland. Miriam resonerar på samma sätt, men talar om acceptans. Att inte behärska dessa regler som gäller i det nya samhället kan sätta den utrikesfödda i en sits där hen inte vet vilka beteenden som anses “normala” i Sverige och tvärtom. Utefter resonemang i Antonovskys teori (1991) kan detta innebära en bristande hanterbarhet kring sin omvärld, eftersom det tar tid att begripliggöra sociala normer. Han menar att den som har en stark KASAM eftersträvar jämvikt mellan strategier och information. Ovanstående intervjupersoner kan alltså sägas söka förklaringar till andras bemötande och därmed öka känslan av sammanhang. I Vetenskapsrådets rapport *Flerspråkighet – en forskningsöversikt* (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), 2012) hävdas att språkanvändning är starkt sammankopplat med sociala sammanhang. Där ges exempel på hur olika forskningsinriktningar framhäver vikten av att relatera språkundervisning till erfarenheter som SFI-deltagare gjort – med koppling till delaktighet i det omgivande samhället. Detta innebär således att vidga möjligheter till reflektion över hur språk samverkar med samhällsuppbyggnad (ibid). Respondenten Anoush

tar upp vikten av att lära sig språket utanför klassrummets fyra väggar: “Ja. Jag har lärt så mycket av utflykter. De har fastnat här. Ja, det är första gången som jag har gått genom skogen, jag lärde ordet som skog. Ja, det är träd och jag har lärt också några namn på träd.” Att lägga upp undervisningen på detta vis är också en form av lärande som visats framgångsrikt enligt flertalet forskare – dels då kunskaper blir lättare att bevara genom egna erfarenheter, och dels då det kan väcka reflektioner kring samhället i stort (ibid). Parvin beskriver hur hon i umgänget med sina “svenska” vänner inte ser språket som det allra viktigaste – det finns något mer, något djupare som gör att de förstår varandra:

Svenska språk riktigt, riktigt viktigt. Att bland annat svenskarna. Men man... när man vill kontakt med de andra inte är svenskarna, språket inte stor betydelse. Vi förstår varandra, på ett sätt. Ja, kroppen, uttrycken, upplevelserna ungefär samma. Så man vet att vad du pratar och man vet att hur du känner. Den delen hade, jag har mycket mer... mer, hur kan man säga, mer djupare en möjlighet.

Sandra delar med sig av sina erfarenheter med att komma i kontakt med “svenskar” och drar slutsatsen att “[...]för mig svenskar de tar alla från andra men man vill inte ge. Hennes konklusion bygger på att hon under flera tillfällen bjudit “svenska” personer på mat och dryck vid olika festtillfällen, medan hon själv aldrig har blivit bjuden i deras kretsar efteråt. Hon säger “Det är konstigt för mig förstår du...” Hon tror vidare att “svenskarna” “[...]gillar inte invandrare men de försöker. De förstår att de behöver invandrare[...]på enkelt arbete”. Hon förklarar fenomenet genom att “[...]alla invandrare är inte som svenskar. [...] Människor vill närma sig till samma kultur, samma... det är bättre. Du känner...” och menar att olikheterna kan vara svåra att hantera och att individer därmed dras till andra som är så lik en så möjligt.

Vad vi menar är intressant är att Sandra vidare säger att hon har vänner från andra länder och att relationen fungerar bra med alla andra men inte med “svenskarna”. Med andra ord gör Sandra en indelning där “svenskar” och “invandrare” utgör två olika kategorier. Enligt Wellros (1998) kan kategoriseringar ha att göra med antaganden om att människor som delats in i en viss grupp också delar personlighetsdrag och beteende. Därmed bildas en norm kring utrikesfödda som en egen grupp (utan att vara en homogen grupp), som kanske hittar gemenskap i att betraktas som annorlunda. Uppfattningen om att bli betraktad som annorlunda kan böttna i mindre positiva erfarenheter av att inte känna sig accepterad av sin omgivning, som vissa undersökningspersoner upplevt i kontakt med “svenskarna”. I det sammanhanget är det givetvis förståeligt att människor söker sig till sammanhang där de känner sig omtyckta.

Enligt Seija Wellros (1998) kan språket också användas som barriär för att utesluta andra ur gemenskap, vilket Parvin upplevt:

Att arbetskollegor kom att använda den för att, mot mig. Att du använder det ordet. Men betyder inte jag vill använda det ordet. Jag vet bara det ordet, som att närmare uttryck. [...] Det betyder att jag som är elak? Nej. Jag anpassade mig allt, men sen att det var varje gång märkte jag att de lägger inte värdet i dig. Det spelar ingen roll vad gör du. Hur mycket lär du? Hur mycket morgon kommer du säga 'god morgon'?

7. Avslutande diskussion

I uppsatsens sista del förs en avslutande diskussion som utgör ett bredare perspektiv på uppsatsens byggstenar.

För att återkoppla till uppsatsens frågeställningar, kan sägas att fokus genomgående lagts på hur språk kan inverka på det sociala livet hos människor som bosätter sig i ett nytt land. Ambition i uppsatsen har varit att ge en nyanserad bild av både språk och integration. Det har genom intervjuerna och analys av dem visat sig att språket tycks vara väldigt viktigt för individens möjlighet till delaktighet i det nya samhället, vilket vi menar är en grundpelare för integration. Känslomässiga och praktiska aspekter av detta påverkar varandra ömsesidigt, då de tillsammans utgör förutsättningar för människors liv. Språklig kommunikation anses utgöra en betydande komponent till möjligheter på arbetsmarknaden, vilket i sin tur bidrar till upplevelser av en meningsfull vardag. Det framkommer även att språksvårigheter och brytning i vissa fall leder till kategorisering där den utrikesfödda upplever sig oförstådd och negativt särbehandlad. Konstruktioner av "invandrare" och "svenskar" skapar ett "vi och dom"-tänkande, vilket kan ses som ett hinder i integrationsprocessen. Vad gäller SFIs bidrag till att möjliggöra ovanstående, framkommer att denna aktör skapar förutsättningar för utökade nätverk och samhällsintroduktion samt ger grundläggande språkkunskaper. Med hjälp av KASAM-teorin (Antonovsky, 1991) som verktyg i analysen, menar vi att intervjupersonerna visar på en hög känsla av meningsfullhet då de söker förklaringar i sin omgivning och har strategier för att hantera den.

Uppsatsen har dock även gett nya frågor. Till exempel hade det också varit intressant och viktigt att analysera gällande lagar och styrdokument som berör integrationsfrågor. En jämförelse mellan olika länder i Norden, Europa eller andra världsdelar och deras respektive

politik hade varit ett annat relevant perspektiv. Vad som är viktigt att uppmärksamma vid integrationsprocesser råder det många olika uppfattningar om, liksom ur vilka perspektiv de bör ses. Vi menar att det därför också är betydelsefullt att se integration i ett intersektionellt sammanhang, där olika faktorer relaterade till identitet samverkar med varandra (Mattson, 2010) – till exempel kön och ålder.

Under sökningsprocessen av sekundärt empirimaterial har vi även sett en tendens, inom många svenska studier, att SFI diskuteras med fokus på effektivitet. Det vill säga att aspekter såsom hur många deltagare lyckats etablera sig på arbetsmarknaden och liknande lyfts, vilket vi menar är en alltför snäv synvinkel – samverkan mellan språk och integration är enligt vår mening komplext. Det hänvisas ofta till internationella studier (se till exempel *Flerspråkighet – en forskningsöversikt*, Hyltenstam, Axelsson, & Lindberg (red.), 2012) när det gäller djupare mänskligt beteende som kan vara av betydelse för språkinläring, möjlighet till integration och känsla av meningsfullhet i det nya landet. Även Hedman & Eklund (1998) menar att språket är en viktig komponent för integration, samt betydelsefullt för att få ett arbete och skapa relationer på arbetsplatsen. Då vår uppsats lyfter dessa aspekter i kombination med varandra, anser vi att arbetet bidragit till att vidga synen på språk och integration. Men vad vi skrivit är förstås en droppe i havet och därför anser vi att det är av intresse att i större utsträckning forska kring språk och integration i relation till social delaktighet, med hänsyn till de förutsättningar som finns här i Sverige.

Att den valda målgruppen har blivit just SFI-deltagare har inte bara varit givande i den mening att vi har fått en djupare förståelse för betydelsen av SFI som undervisningsform, utan även en insikt i hur språk och integration kan påverka den utrikesföddas sociala liv. Integration berör enligt vår uppfattning självfallet inte bara "invandrare", men vikten av det blev under uppsatsens gång alltmer tydlig. Trots att det är en process mellan "svenskar" och "invandrare", läggs ansvaret främst på den sistnämnde genom anpassning – denne ska få lära sig om det nya samhället, de nya sociala koderna, hur en bör uppföra sig för att inte ses som "annorlunda". Men hur blir det med den ömsesidiga förståelsen? I rapporten *Flerspråkighet – en forskningsöversikt* (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), 2012) tas det med hänvisning till Lindberg (2004) upp vikten av att fokusera på samhällsliga möjligheter snarare än barriärer, när det gäller kommunikation mellan olika språk och kulturer – för att överhuvudtaget kunna åstadkomma demokratisk utveckling. Det menas vidare på att det i debatten ofta saknas ett ömsesidigt perspektiv (ibid). Vi anser att det handlar om interaktion

mellan människor och därmed ser vi ett behov av att alla berörda aktörer ska involveras, för att öka förståelsen för varandras olikheter men också se likheter. Okunskap menar vi är den främsta anledningen till fördomsfullhet.

Det kanske viktigaste resonemanget som väckts hos oss som uppsatsförfattare under de sista veckorna, är att "interkulturell kompetens" (SKOLFS 2012:13) bör beröra alla i samhället och inte bara den "invandrade". Integrationspolitiska maktutredningen (2004, s. 178) lyfter att "[...]om det inte samtidigt bedrivs en lång och mödosam bearbetning av attityder och föreställningar parallellt med en reformering av samhällsstrukturerna förblir de bästa insatserna endast tillfälliga experiment", vilket indikerar att befolkningen i stort måste arbeta för förändring. Risk finns annars att det snarare fokuseras på assimilation – vilket det också gjorts frekvent i politiken (Wittrock, 2011) – än integration.

Vi har i det empiriska materialet också sett att språkinläring kopplas till sociala sammanhang, då majoriteten av respondenterna uppger att kontakten med andra människor – på arbetsplatsen, på utflykter som organiseras av skola eller genom att lyssna och få prata med "svenskar" – underlättar inlärningsprocessen. Därmed menar vi att social delaktighet är centralt vad gäller att lära sig ett nytt språk och vice versa. Men det finns självfallet också andra aspekter som kan påverka detta. I den sistnämnda rapporten, (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), 2012) nämns det att faktorer som individuella förutsättningar, samhällsomständigheter och tidigare erfarenheter spelar roll.

Som vi tidigare skrivit i uppsatsen framförs det mycket kritik mot SFI, där höga kostnader och ineffektivitet framställs som de främsta argumenten. Vi som uppsatsförfattare har också resonerat kring detta men anser dock att kritiken inte alltid är välgrundad. Vi menar att språkinläring och integration innefattar mycket komplexa aspekter, vilka inte alltid tas med i beräkningen. Deltagarna på SFI är, som vi redan tagit upp, enskilda individer med olika förutsättningar. Samspelet mellan dessa givna omständigheter är något som inte går att lösa på SFI-nivå, utan ansvaret ligger på mikro- såväl som på makronivå. Det handlar då inte bara om att lära sig ett nytt språk utan också om en komplex process där "invandraren" genomgår en förändring av sin identitet, vilken också är beroende av den plats som individen ges i det nya samhället (ibid, med hänvisning till Lindberg, 2004a samt Wellros, 2004). Dessutom betonas i rapporten (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), 2012) att flertalet nyare undersökningar (Norton Peirce, 1995, Norton, 2000, Cooke, 2006) framställer social gemenskap och

delaktighet som av stor vikt vid inläringen av ett nytt språk. Att befinna sig i ett nytt språkligt och kulturellt sammanhang anses därav innebära att människor till viss mån får omvärdera sin identitet (Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), 2012), med hänvisning till Hyltenstam, 1993). Men Wittrock (2011) menar att det i praktiken saknas verktyg för att åstadkomma integration. Hon skriver vidare att en möjlig förklaring till dilemman kan vara att det i dagsläget krävs mer flexibilitet och anpassning inom samhällets olika sektorer. Ytterligare menar hon att målformuleringen på en praktisk nivå brister och därmed råder oklarhet kring om avsedda insatser faktiskt leder till förändring.

Med de åtta personer vi intervjuat och en långvarig kontroversiell debatt i åtanke, uppkommer förstås frågan om hur en mer gynnsam utveckling skulle kunna ske. Hur skulle sättet att tala om invandring, integration och språk kunna göras på ett vis som främjar människor? Kan begrepp som till exempel *flerspråkighet* (se bl.a. Hyltenstam, Axelsson & Lindberg (red.), (2012) bidra till en mer positiv utveckling, där utrikesfödda ses som mer kompetenta än idag? Att kunskaper i flera språk inte alltid ses som en resurs menar vi är högst problematiskt och därav krävs förändring. Liksom jämställdhet enligt vår bestämda uppfattning gynnar alla människor, menar vi att integration bör vara lika central.

8. Referenser

Ahrne, Göran, & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Antonovsky, Aaron (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur

Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber

Asplund, Johan (red.) (1970). *Sociologiska teorier: studier i sociologins historia*. 3. uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell

Aytar, Osman (2007). *Mångfaldens organisering: om integration, organisationer och interetniska relationer i Sverige*. Doktorsavhandling. Stockholms universitet, 2007

Borevi, Karin (2002). *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*. Doktorsavhandling. Uppsala universitet, 2002

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Carlson, Marie (2002). *Svenska för invandrare - brygga eller gräns?: syn på kunskap och lärande inom sfi-undervisningen*. Doktorsavhandling. Göteborgs universitet, 2002

Cloward, Richard A. & Ohlin, Lloyd E. (1960). *Delinquency and Opportunity. A theory of delinquent gangs*. New York: The free press of Glencoe

Cooke, Melanie (2006) 'When I wake up I dream of electricity'; the lives, aspirations and 'needs' of adult ESOL learners. *Linguistics and Education*. 17, 1, 56–73

Dahlström, Carl (2004). *Nästan välkomna: Invandarpolitikens retorik och praktik*. Doktorsavhandling. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, 2004

Daun, Åke, Stenberg, Leif, Svanström, Leif & Åhs, Stig (1994). *Invandrarna i välfärdssamhället*. Stockholm: Tiden

Diaz, Jose Alberto (1993). *Choosing integration: a theoretical and empirical study of the immigrant integration in Sweden*. Doktorsavhandling. Uppsala Universitet

Engellau, Patrik, Fahimi, Bijan & Gür, Thomas (2000). *Sveriges två gränser: om invandrarpolitiken och hur den kan förbättras*. Stockholm: Stift. Medborgarnas offentliga utredningar

Eriksson-Zetterquist, Ulla, Ahrne, Göran och Svensson, Peter (red.) (2011) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Gougoulakis, Petros (2009) "Sfi som motiverar" *Invandrare & minoriteter*, 2009, 2, 38-41

Hayrapetian, Maria (2007) *Undervisningen i svenska för invandrare (Sfi) genom tiderna – I ett jämförande perspektiv*. Eskilstuna, Västerås: Mälardalens högskola, Institutionen för humaniora

Hedman, Lowe & Eklund, Helena (1998). *Invandrare, språk och dagstidningar*. Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet, 1998

Hyltenstam, Kenneth (1993) Att återerövra sin mänsklighet, i Arnstberg, Karl-Olav (red.) *Kultur, kultur och kultur – perspektiv på kulturmöten i Sverige*. Stockholm: Liber Utbildning

Hyltenstam, Kenneth, Axelsson, Monica & Lindberg, Inger (red.) (2012). *Flerspråkighet – en forskningsöversikt*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Integrationspolitiska maktutredningen (2004). *Kunskap för integration: om makt i skola och utbildning i mångfaldens Sverige : rapport från Integrationspolitiska maktutredningen*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer

Johansson Kerstin, 2012 "Valfrihet, halvspråkighet, bevara Sverige svenskt." *Invandrare & minoriteter*. 2012, 2, 16-21

Jacobsson Petterson, Helene (2008) *Socialt medborgarskap och social delaktighet. Lokala upplevelser bland unga kvinnor och män med utländsk bakgrund*. Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete, Växjö Universitet, 2008

Kennerberg, Louise & Åslund Olof (2010). *Sfi och arbetsmarknaden [Elektronisk resurs]*. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU)

Lange, Anders (1999). *Invandrare om diskriminering: en enkät- och intervjuundersökning om etnisk diskriminering på uppdrag av Diskrimineringsombudsmannen (DO). 4*. Stockholm: Centrum för invandringsforskning (CEIFO)

Lindberg, Inger (2004a) *Andraspråksresan*. Stockholm: Folkuniversitetet

Lindberg, Inger (2004b) *Andraspråksinläring som individuellt och kollektivt projekt*, i Melander, Björn, Östman, Carin, Melander Marttala, Ulla & Thelander, Mats (red.) *Svenskans beskrivning: 26, Förhandlingar vid Tjugosjätte sammankomsten för svenskans beskrivning, Uppsala den 25-26 oktober 2002*. Uppsala: Hallgren & Fallgren

LUVIT (2013) "Validitet och reliabilitet" (elektronisk)

<<http://luvit.ced.lu.se/LuvitPortal/education/main.aspx?courseid=6133>> (2013-03-19)

Mattsson, Tina (2010). *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. 1. uppl. Malmö: Gleerups

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Nationalencyklopedin (2013), "interkulturell" (elektronisk) *Nationalencyklopedins officiella hemsida* <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/interkulturell>> (2013-04-26)

Nationalencyklopedin (2013) "invandrare" (elektronisk) *Nationalencyklopedins officiella hemsida* <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/invandrare>> (2013-04-24)

Nationalencyklopedin (2013) "kultur" (elektronisk) *Nationalencyklopedins officiella hemsida* <<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/kultur/233228>> (2013-06-06)

Norton Peirce, Bonny (1995) Social identity, investment, and language learning. *TESOL Quarterly*. 29, 1, 9-31

Norton Pierce, Bonny (2000) *Identity and language learning. Gender, ethnicity and educational change*. London: Longman

Proposition 1975:26. *Regeringens proposition om riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken m. m.* Arbetsmarknadsdepartementet, utgivningsort saknas.

Rapport integration 2005 (2006). Norrköping: Integrationsverket

Rosén, Jenny och Bagga-Gupta, Sangeeta (2013) "Shifting identity positions in the development of language education for immigrants: an analysis of discourses associated with 'Swedish for immigrants'." *Language, culture and Curriculum*, 26, 1, 66-88

Sfx. Svenska för yrkesutbildade i Stockholms län (2013) "Om Sfx" (elektronisk) *Sfx:s officiella hemsida*. <<http://sfx-yrke.se/>> (2013-05-02)

Sjögren, Annick (2004) Högskolans ansvar i integrationsarbetet – interkulturellt lärande som svar på globaliseringens utmaningar, i Integrationspolitiska maktutredningen (2004). *Kunskap för integration: om makt i skola och utbildning i mångfaldens Sverige: rapport från Integrationspolitiska maktutredningen*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer

SOU 1996:55 *Sverige, framtiden och mångfalden: slutbetänkande från Invandrarpolitiska kommittén*.

Spännar, Christina (2001). *Med främmande bagage: tankar och erfarenheter hos unga människor med ursprung i en annan kultur eller Det postmoderna främlingskapet*. Doktorsavhandling. Lunds universitet, 2001

Torpsten, Ann-Christin (2006). *Ett monokulturellt erbjudande: om svenska som andraspråk i grundskolans läro- och kursplaner*. Licentiatavhandling. Växjö universitet, 2006

Vetenskapsrådet (2002) "Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning" (elektronisk)

Wellros, Seija (1998). *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur

Wellros, Seija (2004) Språk och kultur i undervisningen i svenska för vuxna invandrare, i Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) *Svenska som andraspråk i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur

Widgren, Jonas (1982). *Svensk invandrapolitik: en faktabok*. 2. uppl. Lund: Liber Förlag

Wittrock, Hanna (2011). *Säg inte mötesplats! Teater och integration i ord och handling*. Doktorsavhandling. Lunds universitet, 2011

Young, Iris Marion (2000). *Att kasta tjejkast: texter om feminism och rättvisa*. Stockholm: Atlas

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1: Informationsbrev, original

Informationsbrev – Intervju om SFI

Hej!

Vi heter Elena och Linda och är båda studenter på Lunds Universitet. Vi läser Socionomprogrammet och skriver nu vår C-uppsats. Vårt syfte är att lyfta fram olika uppfattningar om Svenska för invandrare (SFI) och spegla vilken betydelse undervisningen kan ha för människor. Främst ligger vårt intresse i vilken social roll SFI kan spela.

Därför vänder vi oss till dig – skulle du kunna tänka dig att ställa upp för intervju? Du deltar på helt frivillig basis, vilket innebär att du självfallet har rätt att avbryta din medverkan och inte måste svara på alla frågor. För att underlätta intervjun ber vi om ditt medgivande att bli inspelad på band. Anonymitet garanteras, då vi kommer att använda andra namn i uppsatsen och se till att du som enskild person inte kan kännas igen i materialet. Vi vill dock informera om att vår handledare kan komma att ta del av inspelat material, men även då är din identitet belagd med tystnadsplikt. Den information du ger kommer endast att användas till vår uppsats. Om du vill kan du ta del av vår C-uppsats i slutgiltig form, då den kommer att publiceras online.

Tidsmässigt kommer intervjun att ta ca 1 timme och detta vid ett tillfälle, under vecka 16 eller 17. Vi är intresserade av dina egna tankar och åsikter och skulle därför vara mycket tacksamma för din medverkan!

Tack på förhand!

Elena Omeiche
elena.omeiche.805@student.lu.se
0709-147222

Linda Isaksson
linda.isaksson.571@student.lu.se
0701-425093

8.2 Bilaga 2: Informationsbrev, reviderat exemplar

Informationsbrev – Intervju om SFI

Hej!

Vi heter Elena och Linda och studerar på Lunds Universitet. Vi läser Socionomprogrammet och skriver nu vår C-uppsats. Vi vill lyfta fram olika uppfattningar om Svenska för invandrare (SFI) och spegla vilken betydelse undervisningen kan ha för människor. Främst ligger vårt intresse i vilken social roll SFI kan spela.

Därför vänder vi oss till dig – skulle du kunna tänka dig att ställa upp för intervju? Du deltar helt frivilligt. Därför får du förstås avbryta när du vill och du måste inte svara på alla frågor. För att göra intervjun lättare undrar vi om det är ok för dig att bli inspelad på band. Du får vara anonym – det vill säga att vi använder andra namn i uppsatsen och ser till att du som person inte kan kännas igen i materialet. Vi vill berätta att vår handledare kan komma att ta del av inspelat material, men då är du också anonym. Den information du ger kommer bara användas till vår uppsats. Om du vill kan du ta del av vår C-uppsats när den är klar, då den kommer att finnas på Internet.

Vi är intresserade av dina egna tankar och åsikter och skulle därför vara mycket tacksamma för din medverkan!

Tack på förhand!

Elena Omeiche
elena.omeiche.805@student.lu.se
0709-147222

Linda Isaksson
linda.isaksson.571@student.lu.se
0701-425093

8.3 Bilaga 3: Intervjufrågor

Intervjufrågor SFI

Personliga frågor

Hur gammal är du?

Vilket är ditt modersmål/hemspråk?

Talar du några andra språk?

Vilken utbildning hade du när du kom till Sverige?

Arbetade du i ditt hemland? Om ja, med vad?

Vad gör du idag?

Skulle du vilja beskriva din familjsituation? Till exempel vilka personer räknar du till din familj, vilka personer bor du med?

Har du vänner eller släktingar från ditt hemland som bor i Sverige?

Om du vill, kan du berätta lite om varför du lämnade ditt hemland?

SFI

Hur länge har du läst SFI?

Varför valde du att läsa det?

Läser du fortfarande svenska? Om ja, på vilket sätt? Om nej, skulle du vilja läsa mer någon gång?

Planerar du att söka vidare till annan utbildning eller annat jobb i framtiden?

Känner du/kände du efter avslutad SFI att du kan svenska tillräckligt för det?

Hur har undervisningen skett?

Hur var lokalen?

Hur stor var gruppen?

Var det olika eller lika åldrar, kön, utbildningsnivå osv? För- och nackdelar med det?

Hur blev du bemött av lärarna?

Har du fått lära dig det du tycker är viktigt?

Var det lätt eller svårt att lära sig språket?

Vad tror du att det kan bero på?

Finns det något annat under tiden på SFI som varit viktigt för dig förutom just att lära sig språket?

Är det något du tycker varit särskilt bra? Särskilt dåligt?

Hur viktigt är/var SFI för dig?

Hur viktigt är det att kunna svenska?

På vilket sätt?

Arbete

Om du arbetar/har arbetat, vilka arbetsuppgifter har du haft?

Hur fungerar/fungerade kontakten med arbetskamrater?

Tror du att det är viktigt att kunna svenska bra för att få ett arbete?

Tror du att ett utländskt namn kan spela någon roll när det gäller att få arbete? Positivt eller negativt.

Hur lång tid efter SFI fick du jobb?

Samhällsinformation

Om du skulle vilja ha information om det svenska samhället eller din kommun, hur skulle du göra?

Har du någon gång tagit hjälp av människor omkring dig för att ta del av samhällsinformation/få veta något om samhället?

Har det funnits något tillfälle då du tagit hjälp av tolk? Om ja, i vilken situation?

Känner du att du vet tillräckligt mycket om lagar, myndigheter, dina rättigheter osv?

Integration

Umgås du med "svenskar"? Om nej, hur kommer det sig?

Har det svenska språket haft någon betydelse för dig för att komma i kontakt med människor?

Har du någon gång känt att du behandlats annorlunda på grund av att du kommer från ett annat land?

Skulle du vilja flytta till ditt hemland om du skulle få möjlighet? Om ja/nej, hur kommer det sig?

Hur anser du att relationen/situationen mellan "svenskar" och "invandrare" är i Sverige?

Är du svensk medborgare? Om ja, är det något i ditt liv som har förändrats sedan du blev det?

Om nej, tror du att något skulle förändras om du blev det?